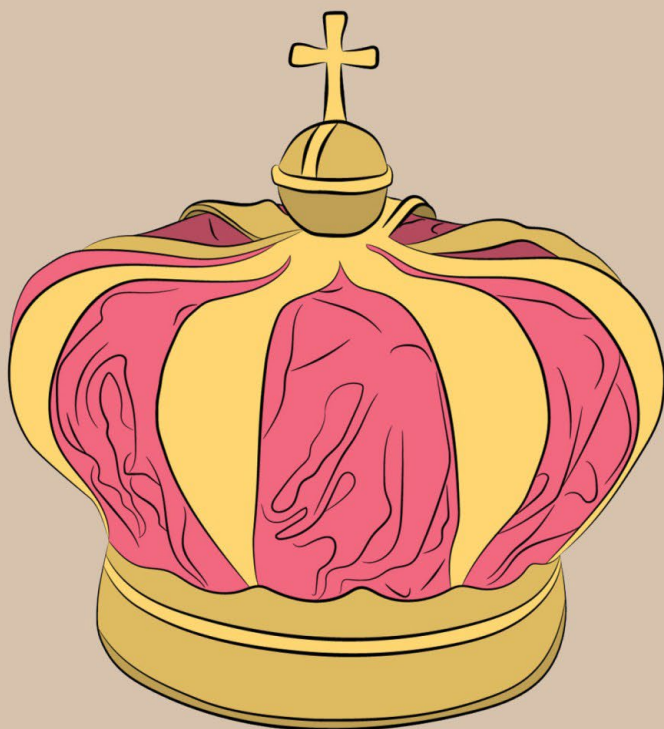

Městská knihovna v Praze

POVÍDKA O SVATBĚ KRÁLE JANA

Václav Říha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Povídka o svatbě krále Jana

Václav Říha

Znění tohoto textu vychází z díla [Povídka o svatbě krále Jana](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Jan Laichter v roce 1920. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Václav Říha: Povídka o svatbě krále Jana), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uvedte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 13. 11. 2018.

OBSAH

JAK SE SEŠLI HOSTÉ V HORSKÉ HOSPODĚ	7
POVÍDKA KOVÁŘOVA	18
POVÍDKA KOVÁŘČINA	24
POVÍDKA FARÁŘOVA	27
POVÍDKA SELČINA, JAK JAN SLOUŽIL	30
POVÍDKA VRCHNÍHO	37
POVÍDKA RADNÍHO	42
POVÍDKA MYSLIVCOVA	50
POVÍDKA ŽIDOVA	55
PŘICHÁZEJÍ NOVÍ HOSTÉ	58
POVÍDKA VODNÍKOVA	61
POVÍDKA SMRTI, JAK SE SETKALA S JANEM	65
POVÍDKA ČERTOVA	69
POVÍDKA HOSTINSKÉHO	74

*Památce Karla Jaromíra Erbena: Nabíral z pramenů české duše
vody čisté, žil v kouzelné říši barevných stínů, jež zrodily se
v českých srdcích. Učil svůj lid znáti pohádkový svět vytrysklý
z hlubin slovanského ducha. My, kdo jdeme za ním, vzpomínáme
s úctou památky šlechetného muže.*

JAK SE SEŠLI HOSTÉ V HORSKÉ HOSPODĚ

V úzkém průsmyku, vysoko v horách, stála pod skalou mezi horskou klečí¹ malá hospoda. Na zkroutených huňatých snětích² ležely řádky sypkého, jiskrného sněhu, zem byla vysoko zaváta a v bílém povlaku černaly se hluboké omrzlé koleje po saních, kluzké náledím. Plaňkový plot ode dvora zmizel docela pod sněhem, stáje vypadaly jako sněhové kupy a u dvorských vrat se vršily hromady špinavých hrud nad vjezdem, vyházeným z cesty.

Hospůdka měla širokou, pěkně vyřezávanou lomenici³, nad kamenným vchodem houpal se na rezavé tyči plechový lev a na prahu stál nad umetenými schůdky hospodský v krátkém kožíšku, v huňaté beranici, ruce v kapsách, díval se, jak řeřavé slunce se topí do rezavé husté mlhy nad horami, poslouchal, jak sviští vítr po planině za průsmykem, pohání zdola těžká, šedivá oblaka.

Z hloubi kdosi zahvízdal a ze zasypané kleče vylezl po chvíli vousatý myslivec, všecek zasněžený, s puškou na zádech, pero za kloboukem, ruce v tenkém štuclu⁴ s jezevčími nožičkami. Na lokti se mu klátil na řemínku rezatý lišák se zkrváceným čenichem, dva žlutí jezevčíci před ním vydávali⁵ hlasitě a hnali se hned do hospody. Myslivec měl svoji myslivnu v údolí, ve vysokém lese, ale rád vylézal občas na vrch vypít džbáněk, dva.

Sousedé se přivítali a vešli do síně. Myslivec oklepal vysoké boty o práh, otřepal se košťátkem, pověsil pušku v síňce na klíнец⁶, aby nenavlhla, vedle ní lišáka, svlékl kožíšek a vešel za hospodským do

1 Kosodřevina, druh borovice. *Pozn. red.*

2 Větev. *Pozn. red.*

3 Dřevěný štít střechy. *Pozn. red.*

4 Rukávník. *Pozn. red.*

5 Štěkali – v mysliveckém slangu. *Pozn. red.*

6 Dřevěný hřebík. *Pozn. red.*

světnice. Byla to široká síň z pevných dubových trámů, s malými okny, po stěnách visely parohy, proti oknu byla ve zdi široká pec s lavicí kolem, topilo se ze síně, a u pece ještě kamenný krb, nad nímž visel kotlík na řetězu od stropu. U dveří za brdlením⁷ stály na policích lahve, džbánky, sklenice, a na dveřích černá tabule počmáraná křídou.

Sousedé vypili po sklínce kořalky pro zahřátí, hospodský přiložil několik polínek na ohníček na krbu a postavil na třínožku rendlík s klobásami a se zelím. Potom si sedli oba za velký dubový stůl a jezevčíci si vyskočili na lavici u pece. Kvik byla veselá, čenichala ke krbu, sála do sebe vůni z klobás, až natahovala krk, ale Var byl smutný, lízal si zkrvácené chlupy, vinul se do klubka a pokvikoval bolestí. Myslivec si nacpal dýmčičku, podíval se do zamrzlého okénka a pravil:

„Dal mi práce ten loupežník, dva týdny už ho lovím, než jsem ho dostal. Ale měl jsem naspěch, vítr jde od země, bude pořádná metelice, ani jsem si netroufal domů, jsem rád, že jsem se dostal sem.“

Sotva dořekl, okenice práskly do oken, div nerozbily sklo, vítr zasvištěl v krovu a duněl v komíně táhlým, žalostným úpěním, a zvenčí skřípal na tyči žalostně plechový lev, jak jím smýkal vítr. Hospodský zapálil louč, zarazil ji do železného trojhranu a vyšel ven zavřít okenice. Myslivec dal psíkům žrát, ustlal Varovi u kamen na houni a poškrábal ho po čumáku, pak dohlédl na rendlík a čekal. Hospodský se vrátil jako sněhulák, oklepával se na síňce a povídal:

„Dobře jste říkal, kmotře, přijde strašná bouřka, není vidět ani na krok, psa jsem musil zavřít ke kravám do stáje, jak vyl – Bůh sud', jak to dlouho potrvá, dávno už nepamatuji takový nečas. Jak jen bude těm lidem, co jsou na cestě přes hory?“

Zatím byly už klobásy dost, oba sousedé si sedli ke stolu a hospodský přinesl džbánek vína. Když dojedli, povídá myslivec:

„Kdopak by byl v takové bouřce venku, však se to už chystalo od včerejška, to on se každý rozmysli, vydat se na cestu, a konečně, po

7 Zábradlí. Pozn. red.

cestě jsou tyče ve sněhu, jen když by se dostali k vám, tady by už byli dobře schováni.“

Hospodský se smál:

„To věřím, vždyť je po zabijačce, v komíně je uzeného dost, plec-ka, kýty, žebírka, v komoře jitrnic a klobás, sýr s kmínem je už ule-želý a zelí jsem naložil hned na podzim plný sud.“

Myslivec chvíli dýmal, pak si liboval:

„Což o to, u vás je všeho dost, však vám předevírem dovezli pivo, a cožpak ta slivovice – vždycky se na ni těším.“

Hospodský vstal vyhledat slivovici, ale oba jezevčíci počali zdvi-
hat čenichy a vydávat. Myslivec je okřikl, ale nadarmo. Psíci jen se
vztekali a škrábali na dveře, jako kdyby někoho věřili. Hospodský
je odháněl, ale myslivec povídal:

„Už jináč není, někdo je venku, ti mne nikdy neoklamou! Rozsvit'-
te lucernu, musíme se jít podívat.“

Hospodskému se nechtělo, ale vtom bylo slyšet výstřel. Otevřeli
stěží dveře, div jim je vítr nevyvrátil, metelice jim vehnala tvrdé
vločky do tváří, ale vichr zanášel zezdola volání, chřestot rolniček,
práskání biče. Myslivec vzal pušku a vystřelil nadvakrát, až se v tem-
nu zablýsklo, hospodský křikl na pacholka a na služku, aby otevřeli
vrata do dvora, a v kotoučích oblak a sněhu se zjevily koňské hlavy,
chumáč zasněžených lidí.

Vrata zaskřípěla a do dvora vjely saně s košatinou⁸, vyložené vlči-
nami a medvědicemi, za nimi koňáci, pěší, vozíček, tažený mezkem,
všecko omrzlé a zasypané, ve světle lucerny se hemžily kožichy,
hlavy, ruce, pacholci křičeli, vypřáhali koně, psíci štěkali, hospodský
svítil a vítal hosty, ukazoval jim cestu skrz kuchyni do světnice.

Myslivec se zatím vrátil do síně, zavřel dveře závorou, vytřel svou
dvojku, nabil znovu obě hlavně, nasypal prachu na pánvičky a obalil
křemínky koudelí. Pak hvízdal na jezevčíky, kteří se pletli na dvoře
koňům mezi nohy, a sedl si s dýmkou k peci, dívaje se po očku na
hosty, jak se hrnou z kuchyně do světnice.

8 Proutěná korba. Pozn. red.

První vešli dva radní, tuční, s červenými tvářemi, v ohromných, kunou podšitých kožíších až na zem, a jak se z nich vybalovali, bylo jim viděti zlaté řetězy kolem krků. Jeden z nich byl šedivý milý stařeček s kulatým bílým plnovousem, ale druhý byl vyholený, s velikou parukou na hlavě, a tak strnulý, že se bál otočit hlavou. Za nimi vtiskl se do dveří žid v dlouhém kaftaně⁹, v chatrném zimmíčku, s hlavou podvázanou vlněným šátkem, na hřbetě zavěšený ranec, pevně utažený. Stiskl se hned do koutka u ohniště a počal se rozvinovat; k oběma pánům radním kráčel zatím hubený pan vrchní ve vysokých botách s ostruhami, bičík v ruce, a jak rozhaloval řasnatý plášť sepnutý zlatou sponou, bylo vidět zelený frak, zlatem vyšíváný, po boku kordisko. Přistoupil k oběma pánům, jeho pacholek mu sundal plášť a beranici, svlékl chlupaté rukavice, podal mu malou vyšívanou čepičku a pán si opravoval rukama, plnýma prstenů, náprsenku, vykrouženou do měkkých kudrlinek a manžety z něžných bílých krajk.

Zatím trousili se do světnice ostatní hosté: silný, ramenatý kovář v krátkém kožíšku, široká kovářka, celá zabalená v šátcích, s košíkem na lokti, za ní sedlák v dlouhém kabátě a s ušatou beranicí na hlavě, pak selka a nakonec stařeček farář v širokém kolovém plášti s velikou mosaznou sponou u krku, uši ovázané šátkem, a přivětivou svraskalou tvář vroubenou bílými dlouhými vlasy pod širokým měkkým kloboukem. Za ním vešli ještě dva tři kočí a služební, ostatní zatím usadili se kolem stolů a posedali na lavici u krbu, čeled' se sešla v kuchyni.

Hostinský běhal všecek čiperný a snášel, co si panstvo poroučelo. Hned dal přihodit náruč polen na ohniště, snesl plecka z komína, vynesl soudek s pivem ze sklepa a narazil, děvče běhalo a shledávalo mázy¹⁰, talíře, všecko nádobí, kdejaké nože a vidličky staré, po skříních schovávané, vyřezávané ze srncích parůžků. Na ohništi se objevily rendlíky i kuthany¹¹, smažily se jitrnice a vařily kusy uze-

9 Černý, dlouhý plášť. *Pozn. red.*

10 Stará objemová míra, asi 1,4 litru. *Pozn. red.*

11 Nízká nádoba na pečení a smažení, pánev. *Pozn. red.*

niny, hospodský donesl si trojhranný rožeň, dobře ho natřel sádlem a napichoval naň tenké řízky masa, pokrájené cibulky a stroužky česneku, dal otáčet pohůnkovi¹² a sám běhal a vyptával se, přitom křičel na služku, aby připravila lože pro tolik hostů.

Svůj pokoj postoupil pánům radním a vrchnímu, pan farář měl spát v peřinách ve světnici na pavlači, kde bydlili kdysi výminkáři a teď se skládaly zásoby – však se tam musily poklízet narychlo krajáče, sbírat otýpky máku a máty a v krbu dobře topit – a ostatní musili vzít zavděk spaním na peci a v jizbě na houních, kožišinách, na slámě, co právě bylo. Na sebe a na myslivce hospodský také nezapomněl, nakázal pacholkovi, aby jim donesl kožichy do stáje za pažení a sám aby si ustlal vedle nich na slámě. Tak se pilně staral, až všechno opatřil, ale starý myslivec zatím jen seděl, dýmal a díval se, co to za nové hosti.

Dlouho se usazovali, otřepávali snůh, páni radní s panem vrchním zle poroucheli hospodskému a přitom zvali pana faráře, aby si sedl s nimi, až všichni ztichli, když jim donesli jíst, i dobrého piva a slivovice pro zahřátí. Jen žid u ohniště neporoučel si nic, vytáhl z ranečku sýra a chleba a prosil trochu cibule zajíst, maličko kořalky zapít. Když se nasýtli a napili, rozhlíželi se po jizbě, po obrázcích, začernalých od kouře a od much, po zbraních a mísách na policích, a počali pak vytahovat svoje dýmky. Páni radní pěkné porculánky, krásně malované, stříbrem okované, pan vrchní otevřel pouzdro a z něho se objevila zakouřená pěnovka, krásně vyřezávaná, jak myslivec honí zajíce a pes nadhání, troubel černý, perletí vykládaný. Sedlák nacpal břichatou bílou dýmku, ale kovář vyňal sprostou dřevěnku, ohromnou, dobře ji napěchoval, došel si k ohništi pro uhlíček a povídal:

„Je to zima, stafra, kdo by si to byl pomyslíl, štěstí ještě, že jsme došli sem – zrovna se tam čerti žení.“

Myslivce neříkal nic, až po chvílce povídá: „Však si potrvá! Jak to u nás takhle začne, týden málo. A ještě jsme rádi, když netrvá déle.“

Všichni se zarazili nad tou řečí, až pan vrchní promluvil:

12 Mladší čeledín, zpravidla poháněl potah na poli. *Pozn. red.*

„Snad nemyslíte, člověče, že tu chceme zůstat tak dlouho?“

Ale myslivec ani nemrkl, přitlačil si jen tabák v dýmce roubíkem¹³:

„Ba, ba, drahý pane, to tu byli jiní lidé a rádi u mě v myslivně seděli čtrnáct dní, ani se jim nechtělo do té psoty, byli rádi, že jsme měli kus chleba dohromady!“

Zas se všichni odmlčeli, ale hostinský se bál, aby se vzácný pán nějak neurazil, počal vykládat cosi, jaká to pro něho velká čest, že on umí i vznešené pány hostit, jen aby si odpočinuli, že jim zle nebude.

Sedlák se mu do toho vmísil:

„Ach co, však vy darmo nedáte a my si to zaplatíme tady s kmotrem kovářem jako každý jiný! Ted' jsou jiné řády, pán nepán, jen když platí, a všichni jsme rádi, že vás máme, kde se schovat, nezmrznout na silnici. Jenže my musíme do týdne být v královském městě, už na nás čekají, a to je zle!“

S tím všichni souhlasili. Všichni se ozývali, že musí do týdne být pryč, v hlavním městě. Ale myslivec neříkal nic, zapísl na Kvik, která rejčila pod stoly, hledala kosti, a povídal sám pro sebe:

„Tohle? To je týden málo! Zaplat' Pán Bůh, když se do týdne dostanu domů! Ten člověk se ještě nenašel, kdo by tímhle nečasem prošel!“

Všichni byli zaraženi, zmlkli, nic nemluvili. Po chvíli všichni se rozhodli jít spát, rozešli se po svých nocležích, až konečně, když už všechny uložili, hostinský s myslivcem došli do stáje, zhasili lucernu a zabalili se do kožichů. Krávy políhaly již, přežvykovaly v temnu, koně byli nepokojní v neznámé stáji, potahovali seno, frkali a bili kopyty. Myslivec vzal deku, zavinul oba jezevčíky do nohou na pryč-ně, pak se sám urovnal, povídá:

„Však, kmotře, to bude dobrý zisk, ti se odtud tak brzy nedostanou!“

Hostinský nic neodpověděl chvíli, jen se ukládal na kutě, až pak, jak se požehnal křížem před spaním, povídá:

13 Kolík. Pozn. red.

„Ujde, ujde! Dá pámbu, že to potrvá.“

A opravdu, na druhý den hrozná metelice, sotva se dostali ze stáje do světnice. Už tady byla zlá bouřka, jak tam někdy v horách bývala v ten čas. Hostinský snášel po ránu všechno dobré, co měl, smažil vajíčka, vařil zapraženou polévku, zatím co všechno panstvo, všichni ti poutníci, se zase sešli spolu.

Seděli tak nějaký čas, každý zvlášť, prohlíželi se, až kovář si vzal svůj džbán, kývnul na ženu a šel k myslivcovi.

„Nic ve zlém,“ povídá, „ale připijeme si, pane fořt, však si tu, zdá se m, nějaký čásek spolu pobudeme.“

Myslivec byl rád, že bude společnost, rád si popovídal, a když mu kovář pohládl Kvik a dal Varovi slupky z jitrničky, roztál, široce se jal vypravovat, jací jsou to výborní psíci a všecko jich plemeno jaké bylo, až na páté koleno zpět. Kovářka zatím – byla žena zdravá a čiperná – přitočila se k ohništi, tam podložila polínka, tam polévala mastnotou pečení, přidala trochu koření. Hospodský ani nevěděl jak a už měla všechno v rukou, peskovala v kuchyni děvečku, jak má mýt nádoby a náčiní, rozdělovala na talíře, pak přehlížela komoru, a když milý hospodský chtěl cosi pomáhat, vzala ho srdečně za rameno, povídá:

„Prosím vás, mužský a kuchyň! Hled'te si raději sklepa a stáje, však já si už nějak pomohu.“

Hospodský byl rád, že má takovou vydatnou pomocnici, všechno jí přenechal, topit, vařit, o hosty se starat, sám vyšel před polednem, dobře zahalený, prozkoumat počasí. Když se vrátil, smutný nebyl, ale smutně se tvářil. Zatím kovářka všecko pořídila, pilně honila pacholka i děvečku do sklepa, do stáje, jak bylo potřeba, a psala na dveře každému řad, všecko, co snědli a vypili od včerejška. Hospodský zvěstoval, zle je, jak nenastane obleva, pryč se dostat možná není, celý žleb je zavátý sněhem až na vrch. Všichni se zlobili, ale myslivec neřekl nic, šel ke stolu a povídal:

„Už nic platno není, už tady ostaneme, co si máme být cizí? Já jsem zdejší myslivec a tohle je zdejší hospodský a toto jsou moji

psíci, jezevčící. Nezbyvá než sedat spolu, než to přejde, ta nepohoda, a vzácní páni přijmou zavděk naší sprostou společností.“

Pan vrchní si vzal kostěné brejle na násadě, díval se na myslivce, trochu kašlal a potom pravil: že ho to těší, že to vítání rád přijímá, ale že má důležitou věc v městě, musí si pospíšet. Po něm prohlásili oba páni radní, že také musí rychle do města, a tak zas i ostatní, všichni, i žid se k nim přidal, litoval, co všechno ztratí, ale doufal, že si páni aspoň vyberou zatím něco z jeho zboží, že má dobré, všechno nejlepší. Nakonec se zdvihl kovář a povídá:

„Mně se zdá, páni, abychom se dlouho netahali, že je to jedna věc, že tam všichni jdeme na svatbu pana krále – při tom být.“

Všichni se trochu zarazili, ale pak přiznali sborem, že má pravdu. Kovář chtěl cosi ještě říci, ale kovářka přinesla hrnc jitrnicové polévky, jen se z ní kouřilo. Pan vrchní se usadil nahoru, vedle páni radní a pan farář, k nim myslivec a naproti kovář, potom sedlák se selkou a na konci hospodský se židem, jenž zatím na lavici u zdi vyložil svůj krámek a stále ujišťoval, že on hlad nemá, že má ještě chleba a sýra dost, že jí jen panstvu k vůli.

Pan farář se modlil, ostatní se pokřičovali, dali se do jídla a hostinský se pak omlouval:

„Pánové, je to těžká věc, ale jinak není. Co mám, to dám, však vydržíme dost dlouho, a i měsíc vás mohu obživit, ale všechny po řadě, jak stádo běží. Když bude uzené, tak uzené, a až dojde na sýr, tož sýra, však se nějak vypořádáme. Vezměte zavděk málem.“

Kovářka zatím všechny podělila a také si omočila: „Však, panečku, jen kdyby vždycky bylo – a když mohl král dvacet let horší věci jíst, mohou páni taky.“

Všichni se tomu podivili, co promluvila, ale neříkali nic, jen jedli, a nakonec všichni si pochvalovali. Když se dobře najedli, dobré jaterničky smažené, jelítka, zelí hodně vykysalé, vařené brambory sypané strouhaným sýrem – kovář snědl ještě několik žebírek a pak si ukrojil kus špeku a hrozný kaval chleba, prý psíky krmit – donesl hostinský džbánky bílého vína, baňku kořalky, zapálili si dýmky

a jali se povídat. Pomalu roztáli za to odpoledne, kdy venku byla vichřice, až se třásla malá okénka a v jizbě dýchala vytopená pec.

Pan vrchní se snížil, blahosklonně vypravoval, jak dostal pozvání k svatbě, jak je tam v hlavním městě očekáván. Po něm se ohlásili páni radní, ukazovali veliká psaní, zapečetěná zlatým voskem, na hedvábných šňůrkách byly tam přivěšené sekréty v dřevěných krabičkách, a v těch psaních na hladkém pergamenu bylo písmo jako malované, slovní a opatrní pánové byli žádáni, aby se najisto dostavili.

Všichni se těm spisům podívovali a uctivě se na ně dívali, až kovář se pohrabal v kapse, vytáhl malé psaníčko – trochu bylo již pomačkané a začouzené – a povídá:

„To já, jemnostpane, nemám slavnostní dokument, ale myslím, že je Jeník hodný hoch, že nás přece rád uvidí s mojí starou.“

Pan vrchní si nasadil sklíčka a tady čte:

„Drahý tatínku! Já Vás nastotísíkrát pozdravuju a líbám, a i s maminkou, a doufám, že Vás to psaní při dobrém zdraví vynatrefí. Už jsem se opravdu tím králem stal, svatba bude, tak přijďte sem ke mně, abyste se do smrti měli dobře.

Váš do smrti vděčný syn

král Jan“

Když pan vrchní to psaníčko přečetl, zbledl, počal si hladit a rovnat náprsenku. Potom vytáhl tabatěrku¹⁴ ze želvoviny, zlatě okovanou, s malými emailovými obrázky, na kterých byl malovaný koncert, jak mladá dívka hraje na harfu, mladík ji doprovází na pianě a kolem na židlích staří páni ve fracích, dámy v krinolínách a s pštrosími pery v napudrovaných vlasech. Vážně poklepal na víčko, otevřel, oblak vůně se vyřinul z měkkého, hnědého tabáku. Podal napřed kováři, aby si vzal šňupec, potom paní kovářové, která se jen zasmála a omočila v tabáku krátké červené prsty; a když i pan

14 Pouzdro na tabák. *Pozn. red.*

farář i páni radní si vzali, sám dobře obsloužil nos, vytáhl veliký šátek z tureckého hedvábí, vážně si otřel pysky, povstal a počal řeč:

„Slavné shromáždění! Jako nejpokornější poddaný naší královské majestátnosti pana krále Jana, který již po třicet roků věrně a poctivě svůj úřad pod třemi našimi nejjasnějšími panovníky zastával, odvažuji se v nejoddanější poddanské pokoře pozdraviti v našem středu blaženého pana otce a neméně blaženou paní máti našeho nejvznešenějšího panovníka, jemuž Bůh dlouhé zdraví, mocné panování a nezkalené štěstí po mnohá a mnohá leta aby co nejmilostivěji popřáti a jich Veličenstev vysokorodému sňatku své požehnání uděliti ráčil, k tomu svůj nejuctivější přípitek, s nímž zajisté všichni souhlasiti budete, pronésti se osměluji.“

Páni radní hned na počátku té řeči povstali a pak si s panem vrchním přitukli, ostatní poslouchali všichni udivení, selka se pokřižovala, kovář velice se zapotil a utíral si čelo, kovářka plakala radostí a zdvihla zástěru k očím, až pan farář pozdvihl džbáneček a připil:

„Tak, moji milí, připijme si, ať žije náš král Jan!“

Všichni se probrali a zavýskli, až se světnice třásla, psíci štěkali, a kovář obcházel všecek rozveselený, děkoval na všechny strany a každému povídal, jaký je to hodný hoch, ten jeho synek, jak pama-tuje na staré rodiče. Hostinský, sotva si přituknul, hned se vytratil a najednou se objevil s velikým košíkem, vlekl v něm lahve, celé zaprášené, zamazané, pavučinami opletené, a za ním pacholek ještě s jedním. Pak skočil do přístěnku s děvečkou, vybral všechno krásné nádobí ze skleněných skříní, starodávné, a rozestřel po stole.

„Pánové,“ povídá, „před lety, ještě za mého tatínka, donesli sem rytíře, velice byl nemocný a měl s sebou krásných věcí, vín vzácných, až z holandské země. Dlouho stonal, až tady zemřel a všechny věci, co měl s sebou, nám odkázal. Však tady leží nahoře v dolíku, i křížek jsme mu postavili. A to víno stále jsme chovali, až se hodí, ale teď je na oslavu vypijeme.“

Nalévali zlaté víno do velkých, širokých, skleněných pohárů s barevnými erby, připíjeli si všichni vespolek, kouřili a mluvili, kováře posadili do čela, myslivec vypravoval svoje zkušenosti, kovářka ne-

dala jinak, starala se o večeři, jedli, pili, hodovali, navečer si zazpívali a všeci se objímali vespolek.

Dlouho to trvalo, než se uložili ke spaní, a na druhý den, když se pozdě probudili, byli už jako jedna rodina. Vichr zatím neustával, sotva bylo možno projít k stájím, nezbylo než aby pořadem, pán nepán, prohazovali cestičku skrze závěje.

Tak se přes den zabavovali, navečer, když se rozsedli kolem krbu, povídá hostinský:

„Drazí pánové, nic ve zlém, ale myslím, že tu můžete ještě dobře několik dnů pobýt, než se dostanete dál. A tak se mi zdá, v tomhle nečase, a když jste všichni tady, co na vás čekají, že s tou slavností počkají. A vy všichni jistě každý cosi znáte o našem panu králi – však také vím o něm vypravovat – co bychom si říkali, aby nám ušel čas. Tak bych myslil, abychom po řadě se dali povídat, co víme, ostatním pro radost a pro ukrácení chvíle.“

Všichni s tím rádi souhlasili, a tak za těch smutných večerů, kdy venku vichr pral do stěn hospody a v jizbě hořel teplý oheň v peci, jeden po druhém vypravoval příhody ze života krále Jana, které vám váš oddaný kronikář, jenž tam také zabloudil, Vara na klíně choval, a v koutku sedě pokuřoval, tuto ke čtení zapsal a předkládá.

POVÍDKA KOVÁŘOVA

Po dobré večeři nalil hospodský do vysokých sklenic zeleného vína, pak se rozsedli, jak kdo chtěl; ale kováře s kovářkou nutili, aby si sedli do čela stolu do měkkých kožených křesel.

Kovář se bránil, že jakživ nesedal než na tvrdém a na takovou čest nedbá. Sedl k peci na lavici, nacpal dýmku, přitlačil tabák železným roubíkem, přiložil uhlíček a počal dýmat jako výheň. Pan farář se k němu obrátil, aby počal, že nejlíp zná pana krále a nejspíše o něm dovede povědět. Ta pocta kováře těšila, vypustil kouř, pohladil ženu po ruce a počal:

„Drazí páni, co vám mám povídat? Když jsme se brali tady s mojí starou, měli jsme se rádi, ale peněz mnoho nebylo. Trochu jsem si vypůjčil, zřídil jsem si kovárnu. Naše chalupa byla pěkná jako klíčka, pod přístřeškem měla loubí s lavičkou, u silnice zahrádku, radost se podívat. Však se žena také starala, ve světnici čisto denně jak o Hodu božím, na zahrádce zeleniny od jara do zimy, rezedy, karafiáty, růže voněly přes hlohový plot. Což Anči, to je hospodyně, však vidíte ještě dnes, jaká je sýkorka.“

Kovářka jako by se durdila, pleskla muže přes ruku, ale kovář se jen smál.

„Což to bylo platné, když na dolním u hospody byl starý kovář, měl všechnu práci, a já nic. Kladivo už sotva držel slabostí v rukou, ale formani byli na něj zvyklí, stavěli se v hospodě a všichni jezdili jen k němu; o mě nikdo ani nezavadil. Když přišly daně, úroky, brzy jsem byl hotov; už nebylo z čeho brát, nevěděl jsem, co počít, tak jsem se zařekl, že bych se zapsal třebaš čertu, jen kdyby přinesl peníze.“

Tu se kmitne takový hubený človíček v černém fráčku, bledý, oči jako uhlíky, jazyk jak břitva, repetí, co prý se mám nuzovat, peněz bude dost, jen když mu podpíšu ceduličku, že si může po sedmi letech přijít pro mne. Jaksi se mi do toho nechtělo, ale nouze je zlá věc; namaloval jsem mu na tu cedulku tři křížky. Uškříbl se zle, proč prý neumím psát, ale nechal tak, a hned mi vysázel tolarů až radost.

Bylo po starosti a od té chvíle, jako když udělá, jeden forman přijížděl za druhým, přišli i ze dvora, ze vsi, vzal jsem tovaryše, a sotvaže jsme stačili. Po čase se narodil ženě chlapeček, silný, zavalitý, radost se na něj podívat; žena si ho hleděla jako oka v hlavě. Jednou odpoledne sedí s ním na zahrádce, bylo to o žních, tu jdou ze vsi dva poutníci, jeden zavalitý, bílý jako mléko, s lysinou, ale druhý štíhlý, krásný muž, s dlouhými vlasy a velkýma očima jako hvězdy. Díval jsem se po nich od kovadliny, jak stanuli u plotu, prosili trochu si odpočinout. Ve vsi měli plno práce, jak dostat obilí pod střechu, všudy jich odbyli. Žena je zvala dál, posadila Janíčka do trávy a běžela do domu pro trochu mléka a pro buchty. Šel jsem k nim, přivítat hosty, a ten mladší držel Janíčka na ruce, laskal ho a chlapec se k němu tulil, jako by ho dávno znal, dával mu ručičku kolem krku. Když se žena vrátila, pohladil host děcko po vláskách a povídá:

„Synku můj drahý, nechť jsi zdráv a silen, celý život hodný budeš, na radost rodičům i lidem.“

Tak mi jehlo srdce, jak pěkně promluvil, pak jsme si sedli, jedli, povídali o světě, až již sluníčko sedalo na hory. Zval jsem je, aby zůstali na noc, ale oni, že mají ještě daleko jít, zdvihli se a na rozloučenou se omlouvali, že peněz nemají, ale mám-li prý nějaké přání, že mi je vyplní. Pomyslíl jsem si, ach, což vy, poutníci, co byste mi mohli dát, ale pro žert povídám:

„Host do domu, bůh do domu, každého rád vítám, ale přejde kolem hrůza daremného lidu, válí se to na lávce pod loubím, kradou hrušky na zahradě: kdyby pánbůh dal, aby každý ten zloděj uváznu na hrušce a každý ten lenoch se přiklížil na lavičku.“

Ten starší poutník se zamračil a hrozil mi prstem, ale ten mladší se usmál, políbil Jana a pravil:

„Budiž, měj si, co žádáš, ale tvůj syn si lepší stránku vyvolí.“

Bylo mi divně u srdce, když to tak vážně pověděl, ale oba už vyšli ze dvířek a odcházeli po silnici ve večerním soumraku. Hledím za nimi, co vidím, jak mizí po cestě, tak z nich sálala zář až k nebi. Žena přitiskla Janíčka k srdci a já si pomyslíl:

„Bůh sud', co to bylo, ale snad nám to jednou vyjde k dobrému.“

Přišlo mi pomyslet na toho hubeného panáka, na tu ceduličku, až se mi udělalo hořko v duši.

Však už míjel čas, Jan rostl jako z vody, běhal sám, hrál si pod loubím a na zahradě. Jednou podvečer dodělávám v kovárně, tu přiběhne Jan, abych prý šel domů, maminka je pryč a kdosi prý na mne čeká, abych šel s ním. Nebylo to nic divného, co chvíli pro mne vzkazovali ze dvora, ale tak jsem se zarazil, až se mi zamžilo v očích.

Běžím domů, tu na zahrádce stojí ten černý panák, natahuje se na strom, chroustá hrušky. Jak mne uviděl, dal se do smíchu, vytáhl ceduličku, a prý abych šel s ním, že už je čas. Já, že mám peněz dost, že mu rád zaplatím, i s úroky, ale on, to prý nic, co jsem podepsal, to platí, že musím s ním – a hned. Do mě jako když vjede nůž, prosím, přidávám, všechno nadarmo. Co dělat, řekl jsem mu, že zajdu do chalupy se rozloučit; zavedl jsem Jana do světnice, nakazoval mu, aby poslouchal maminku, a když jsem ho líbal, mohlo mi to utrhnout srdce. Pak vezmu kabát, hůl, vyjdu na zahrádku, hledám toho čerta, ale nikoho nevidět. Tu slyším nářek, panák sedí na hrušce, celý se třese, abych prý mu pomohl dolů, že sám nemůže, že ho všechno píchá. Povídám:

„Sám jsi vylezl, sám slezeš, a honem, než se žena vrátí domů, ať je bez křiku.“

Ale on že nemůže, že to je svčené. Tak se mi rozbřesko, vzpomněl jsem si na ty poutníky a hned jsem nabyl ducha.

„Tak ty nemůžeš, počkej, já ti pomohu, obludo pekelná!“

A jak ho mlátím, tak ho mlátím, až z hole lítaly třísky. Když měl dost, křikl jsem na něj:

„A teď ceduličku sem, nebo začnu znovu.“

Hodil mi ceduličku, a když se mi zařekl, že se víckrát u mě neukáže, přetáhl jsem ho na rozloučenou, pustil jsem ho, metl po silnici jako zajíc.

Od té doby jsme žili jako v ráji, Jan rostl jako z vody, neměli jsme si co přát. Ale jednou na podzim jsem šel do dvora, panské koně měli

vozhřivku¹⁵, byl vítr, strašný liják, vrátil jsem se večer domů klusem, všecek malátný. Už mi nechutnalo ani jíst, povídám:

„Ženo, mně je jaksí nedobře, píchá mne v zádech.“

Žena navařila lipového thé¹⁶, dobře jsem se vypotil, ale nadarmo. Na druhý den jsem byl jako v ohni, ani jsem se nemohl hýbat, ruce byly jako z olova, bylo zle. Tak jsem se několik dní potácel jako neživý, nemohl jsem jíst ani pít, žena naříkala, sousedé k nám chodili se mnou se loučit.

Zatím se vyčasilo, byly pěkné, teplé večery jako v létě, tak jsem se na noc dal donést k okénku i s postelí, poslal jsem ženu spat, díval jsem se na hvězdy. Velice mi bylo smutno, loučit se se světem, díval jsem se okénkem na vyřezávané sloupky, na řeřichy, jak odkvétaly pod kolničkou, a dál přes pole do kraje. Najednou vidím v mlze kočár, přiletěl tiše jako stín, z něho vystoupila žena krásně oblečená a tak se přichvěla mezi sloupky až k okénku, bledá jako smrt, se zlýma očima. Přitiskla se do otevřeného okénka, tenounké žluté pysky ani se jí nerozvíraly a pravila:

„Můj milý, dobře že se loučíš, však už je čas.“

Prsa mi to stáhlo jako obruč, jako kdybych měl na žebrech kovačtinu, a srdce mi bušilo kladivem. Ta zlá žena stále šeptala, stále se klonila oknem níž nade mnou, až si sedla na lavičku a dívala se na mne – tak mne přecházel mráz. Dokud stála, marně jsem se bránil, ale jak si usedla na lavičku, bylo mi nějak volněji. Mohl jsem hýbat rukama, na prsou se mi uvolnilo, pomalu jsem se zdvihal a balil do kožichu, povídám už jiným hlasem: „Kdo jsi, a co chceš?“

A ona se směje, šeptá:

„Jsem Smrt a jdu si pro tebe, je čas!“

Tak jsem se zdvihl najednou jakoby nic, bylo mi lehké, vyjdu na zápraží a milá Smrt sedí jako přiklížená, už se nesměje. Já na ni, aby se klidila, že mám ještě času dost. Ale ona hned se dala do prosa, že

15 Bakteriální, velmi nakažlivá nemoc koní, projevuje se výtokem z nosu a vředy. *Pozn. red.*

16 ˇBylinný čaj. *Pozn. red.*

by ráda pryč, jenomže neví jak, že se z té lávky nemůže hnout. Zas jsem si vzpomněl na ty poutníky, smál jsem se:

„Hlehle, panímáma, také jí jednou zmohlo! A co když já teď nebudu chtít?“

To vám byl, drazí páni, pláč a nářek, těžko povídat, jak sebou trhala, prosila a bědovala, že by svět bez ní zašel, že to není možná, slibovala mi hory doly. Nechal jsem ji tak chvíli, až už sotva dýchala, a potom povídám:

„Vidíš, má milá, se mnou to nejde tak lehce, ale já tě pro lásku boží pustím, když se mi zakleješ, že pro mne do nejdelší smrti nepřijdeš, dokud já nebudu chtít.“

Milá Smrt mi div nelíbala ruce radostí, a jak jsem ji pustil, zmizela jako pára i s kočářem, ani nevím dodnes, kam se tak najednou poděla. Vrátil jsem se do světnice, zamotal jsem se do peřin a ležel až do bílého dne. Probudím se, vidím, venku stojí forman, klepe na okno – okovat koně. Pěkně jsem se oblékl, nacpal jsem si dýmčičku a hned do kovárny, budit kluky, rozdělat oheň. Žena div nepadla do mdlob, když se vracela z trávy – včera jsem ještě ležel na smrt a ráno už stojím u kovadliny.

Tak jsme se radostí objímali a plakali, že to tak dobře dopadlo. Šťastně jsme byli živi, náš milý Jeník rostl jako proutek.

Ale k práci nebyl. Nejraději jen tak pískal na písťalu, chodil na pastvu, a při tom býval sám, nic nedržel s hochy. Pořád byl jakýsi zamyšlený, pořád jen se vyptával na takové věci, že mi na to nestačil rozum. Už mne to zamrzelo, že se tak málo má k řemeslu, ale matka si to vždycky vyprosila, aby směl raději koně pásat, nic nedělat.

Jednou navečer stojím před kovárnou, pan hrabě jede zrovna kolem, měl pěkné vraníky, zrovna jich dovezli z uherské země, jen v nich všechny žilky hrály; sotvaže je udržel, když měli postát. A jak tak jedou kolem našeho, byly tam na silnici narovnané hromádky štěrků, tak se v soumraku bělaly, najednou koně se leknou, vytrhli panu hraběti otěže z rukou a letí jako splašení. Lidé dobří, pomyslím

si, zle je. Za námi je stráž hezkých pár loket¹⁷ dolů k řece, na kraji jsou topoly, ale potom, jak se zahýbá cesta dolů do vsi, žádný anděl strážný už jich neochrání. Ale jen to pomyslím, tu vylítne Jeník – vedl koně na pastvu – a rovnou do cesty proti kočáru. Ani jsem nemohl na něho křiknout, tak jsem byl zaleklý, už jsem se s ním v duchu loučil, a on tu chytí toho náručního¹⁸, trhne, a už se to všechno bouřilo v prachu, ale kočár stanul a pan hrabě zůstal celý. Velice nám děkoval, Janovi dal dva nové tolary. Pomyslil jsem si:

„Synku, máš síly dost, je čas dělat,“ a hned druhý den jsem ho postavil ke kovadlině. Ale sotva chytil kladivo a bací na podkovu, ulítl nám kus kovadliny a kladivo na druhou stranu, topůrko přeražené. Jeník se začervenal a prosil, že on nerad, že si dá napříště pozor. Ani jsem neměl čas pořádně mu vyčinit, přijde sedlák, prý kovat koně, a zlého. Kůň se nechtěl dát uvázat, jak byl divoký, a já povídám žertem:

„Jeníku, chyt' ho, když jsi tak silný.“ Milý Jeník ho chytil, přidržel mu nohu, povídá:

„Tak kovejte, tatínku, já ho udržím.“ Ale nějak ho stiskl, saframent, upřímně, najednou milý kůň se poroučí a zdvihne všechny čtyři. Neříkal jsem nic, koníka jsem musil zaplatit, ale Jana jsem si vzal do komůrky, povídám:

„Jene, tak to nejde, ty bys mi zmárnil celou kovárnu, silný jsi dost, bez peněz tě také nenechám, ale musíš jít do světa, hledat si štěstí, my jsme na tebe příliš sprostní¹⁹.“

Tak milý Jan plakal, ale já jinak nedal, že musí jít na vandr. Pomyslil jsem si, však se jiní s ním spraví, a až dojde, bude jinaký. Na druhý den ho matka vypravila, dost bylo pláče a naříkání, ale bylo to dobré. A tak milý Jan šel do světa a už jsme ho neviděli, až teď jsem dostal od něho to milé psaníčko.

17 Délková míra, asi 59 cm. *Pozn. red.*

18 Zapřažený po pravé straně ve směru jízdy. *Pozn. red.*

19 Prostý, neučený. *Pozn. red.*

POVÍDKA KOVÁŘČINA

Kovářka ráda poslouchala, když kovář vypravoval – však už to tolikrát slyšela, ale vždycky se jí to líbilo – až na ten konec.

„Však tys to nebyl,“ povídá, „Jeník sám chtěl jít do světa něco zkusit. Ach, co to bylo za dobré děcko, už jak jsem ho chovala! Nikdy nikomu neublížil, vždycky si hrál sám a takový byl milý! Jen jsem se divila, jaké má dobré srdce, o kabát by se byl s druhým rozdělil. Už jak byl malé děcko, pořád se mne držel za sukně, nikam nechtěl jít, ani si s chlapci nehrál, až jsem si pomyslíla, Pane Bože odpusť, že snad je s rozumem pozadu.“

Tak jsem ho jednou poslala na pole, donést děvečkám mléka. A on, milý chlapeček, jde lesíkem, vidí tam mravenečky, jak se pachtí, jak si snášejí dřívka, a pohlíží do mraveniště. Tak si k nim sedl, dívá se na ně chvíli, vidí, jak se starají a pospíchají, velice mu jich bylo líto. Hned si pomyslíl, jakou asi mají žízeň, jak je jim trudno při té jejich práci, a tak – na nic nemyslíl, jen na ty ubohé tvorečky – vylil jim to mléko do hnízda, prý, že se jim chce pít. Ani jsem nic nevěděla, až když děvečky došly domů a žalovaly, že jim donesl krajáč prázdný a že cosi žvatlal o mravencích. Chtěla jsem se na něj zlobit, ale marně, takový byl milý a nevinný, sama jsem viděla, jak plakal, když jsem mu říkala, že mravenečky zahubil a děvečky nechal o hladu. Myslí si, však tě to naučilo, ale nadarmo.

Zas za pár dní jde na pole žencům s hráchem k obědu, byl dobře maštěný, se špekem; a jak tak zahýbá přes Vejnarčin mostek, slyší žáby, jak na něj volají ze struhy ,rach, rach, rach'. Zastavil se a dlouho myslil, jak mi potom povídal – ale když pořád volaly, že chtějí hrách, zas mu jich bylo líto, dal jim hrachu, a mezi ženci bylo boží dopuštění, jak byli hladní.

Tak s ním bylo vždycky těžko co počít. Už jsem ho ani nikam samotného nechtěla pustit, takový byl mudrc malý. A tak si vzpomínám ještě, jak jednou šel do kostela se mnou přes pole na pouť, kde byla misie, krásně kázal ten cizí pan páter, tak všechny hříšníky

rozebíral, jak každý musí přijít do pekla a péci se na ohni, když se nekaje. Jan; chuděrka, stál vedle mne, pořád se díval na oltář, stál tam svatý Šebestián, co ho mučedníka šípy prostříleli, a najednou se vám dá do takového pláče a jen ven, jen ven; já ho prosím, já ho konejším, cukroví mu dávám, ale on přece jen strašně nařikal a hnal se ven; tam mi na hřbitově žaloval, proč ho jen ten pán tam seshora tak strašně hubuje, že on nic neudělal, že on všechno přizná a všechny odprosí, jen prý aby mu tak nehrozil, a proč prý tam tak strašně mučí lidi, až z nich teče krev. A od těch dob jsem mu nesměla kostel ani připomenout.

Když vyrůstal, chodil s koňmi na noční pastvu. Hoši táhli kolem kovárny, zpívali, hlučeli, ale Jan šel raději sám, pozadu, lehl si pak u ohně, nekouřil ani slivovice nepil, jen si tak vzal pár pečených bramborů, ležel, přemýšlel, všichni se mu smáli, že se ani na děvče nechce podívat. A když byl doma, jen tak seděl na zahrádce nebo cosi popravoval, vroubil růžičky, obíral stromy, pořád byl takový zamyšlený, bylo mi ho líto, když můj starý na něj dorážel, aby si hleděl řemesla.

Měla jsem ho k tomu, aby chodil mezi hochy, a i na muziku jsem ho poslala, něco jsem mu podstrčila, aby se veselil, ale on v hospodě jen seděl, usmíval se, nepil, netančil – jak ztracený kdesi v oblacích. Jen jednou se rozzlobil o hodech; byli jsme na hořejší hospodě, slavné hody byly, náš milý Jan se tam procházel, byl veselý, mluvil s děvčaty, však ho měly naše děvčice rády, věděly, že nebude bez přínosu²⁰, a rostlý byl, jak mladý buk v lese. Pak se hoši dali do tance, ale byli tam jacísi přespolní, bylo jich hodně, měli jakýsi starý vroubek – ani už nevím, jak to bylo, ale Juliána mlynářovic cosi prý řekla, tak se pohádali, až najednou jeden ten přespolní ji uhodil. Jan, jak to viděl, jde k němu, povídá:

„Že se nestydíš, bít dívku.“

Všicci ztichli, nikdo ještě tak milého Jana neviděl, sama jsem stála užaslá, co si najednou troufá. Ten druhý mu cosi odpověděl, Jan ho

20 Věno. Pozn. red.

chytil – a marš s ním otevřeným oknem do konopí. Děvčata křičela, hoši se dali do sebe, ti přespolní sahalí po nožích, ale Jan je všechny vyházal jak pérka. Pak se vrátil ke stolu, byl ubledlý, ale jakoby nic, povídá: ‚To není pěkné, bít děvče.‘

Naši hoši ho tehdy velebili, zvolili ho za stárka²¹, ale on nepřijmul té pocty, však hned nato šel do světa, a tak jsem ho, synka milého, ztratila.“

21 Starší tovaryš. *Pozn. red.*

POVÍDKA FARÁŘOVA

Kovářka se rozplakala tou vzpomínkou, utírala si oči, ale kovář se zasmál, přitlačil si roubíkem tabák v dýmce, povídá:

„A co, stará, však to bylo přece k čemusi dobré.“ Všichni souhlasili, chválili pana krále, jak už za mlada byl hodný, selka usoudila dokonce, že to kralování mu bylo dané do kolébky. Ale pan farář se usmál, vzal šňupeček od pana vrchního, vytáhl turecký červený šátek, hedvábný, se žlutými květy, a silně kýchnul. Všichni mu přáli dobrého zdraví, a kovářka mu nalila zeleného vína do vysoké malé číšky, zlatem vykládané, bíle a modře vypálené. Omočil si rty, trochu se zamyslel, jako kdyby vzpomínal na staré časy, a povídá:

„Hodný to byl hošík, měl jsem ho velice rád. Také vám o něm cosi povím.

Když byl maličký, chodil ke mně na faru, nosil panně Marjance vajčka, velice rád se tam u mě zabavoval knížkami, díval se na obrázky, ale nejraději se procházel po zahradě. Mám krásnou faru, starý klášter; ve dvoře je ambit²² kolem dokola, uvnitř ambitu zahrádka, kvetou tam krásné šeříkové keře, čínský bez, mezi tím záhonky lilií, těžké kadeřavé hlávky pivoněk trousí krvavé lístky po žlutém písku u cestiček, v létě voní jasmín, je tam velice krásné bývání po celý rok.

Za klášterem sestupují po úbočí široké terasy k řece, je to stará ovocná zahrada, s rozpadlými pavlány²³, s opuštěnými besídkami, po stupních stojí sochy, z jara tam zpívají slavíci a po trávnících roste fialek jak naseto. Jan se jen třásl, aby tam směl jít, nechal jsem ho tam pobíhat, vysedával tam celá odpůldne, nosil mi kytičky fialek a vyprávěl, jak je tam krásně, jako v nebi.

Do zahrady se chodilo tím klášterním ambitem, kde stál v rohu veliký vyřezávaný krucifix – stará mistrná práce. Jednou příběhne ke mně večer starý Vomelka, náš kostelník, šeptá mi všecek vyjevený:

22 Otevřená sloupová chodba. *Pozn. red.*

23 Velký balkon. *Pozn. red.*

„Velebný pane, u nás na faře se stal zázrak.“

Nezrazoval jsem ho, byl to zbožný stařec, ale už nahluchlý, zpola slepý; kázal jsem mu, aby vyprávěl, co ví. Pravil, že ten kovářů chlapec, když chodí ambitem do zahrady, zůstává stát před Ukřižovaným a útrpně na něj pohlíží. Panna Marjánka dávala někdy hochovi svačinu, koláčky, cukroví a dnes prý, když si to tak nesl v ručkách, stanul před Kristem, povídá:

„Pane Ježíši umučený, proč tak trpíte pro nás, jak jste hubený, prosím, vezměte si.“

Vystoupil na klekátko, zdvihl koláčky a kostelník se zařikal, že viděl, jak se Kristus nachýlil k hochovi, usmál se a pohládl jej po hlavě.

Přikázal jsem starci, aby o tom pomlčel, že se chci sám přesvědčit, ale na druhý den už toho byla plná ves, že se na faře stal zázrak, všichni se dívali na Jana jako na vyvoleného.

Když jsem se hoča vyptával, pravil jen, že mu bylo Krista na kříži líto, proč tak trpí, když je tu v klášteře tak krásně, jako v nebi, ale že víc neví; bylo mu sotva na desátý rok, neměl z toho ještě rozum.

Ale co jsem to chtěl povídat – náš milý kovář cosi zamlčel. Když si tak po vsi o Janovi vyprávěli, přijde jednou v neděli náš mistr ke mně, jestli prý by z Jana nemohl být pán, že na to mají, aby mohl studovat, jestli bych ho nemohl připravit do latinských škol.“

Jak začal farář o té latině, počal být kovář nepokojný, ale farář se usmál:

„Nic ve zlém, pane kmotře, váš úmysl byl dobrý, proč by se dobrý hoch neměl stát studentem, ale latinské školy nejsou všechno a pravý muž na pravém místě obstojí i bez latiny.“

Jan počal ke mně chodit na latinu, byl pilný, pozorný, ale co je platná všechna píle, když není povolání. Chválil jsem ho, povzbuzoval, ale sám viděl, že to jde ztuha. Jednou navečer přijde paní Marjánka, že se z kovářny ptali, jestli nezůstal Jan u nás na faře. Vzkázal jsem, že ten den nepřišel, a ráno jsme se dověděli, že ho hledali po celé vsi – Jana nebylo. Neobjevil se přes celý den, až navečer kdosi zazvo-

ní u fortny²⁴, a kostelník mi přivede Jana; byl zamazaný, uplakaný, slabostí sotva stál na nohou. Poslal jsem kostelníka do kovárny, že už je hoch na světě, panna Marjánka mu přinesla večeři, ale Jan jen plakal, nejedl. Ptám se:

„Jene, co se s tebou dělo?“

A on na to:

„Sud kulatý, rys tu pije, tu je kára, ten tu ryje.“

Lekl jsem se, co to hocha vyděsilo, jestli se neminul s rozumem, ptal jsem se ho znovu, ale on zas jen odříkával to své říkání, víc jsem z něho nedostal, až přiběhli rodiče, byli radostí bez sebe. Tu se milý Jan rozplakal znovu, vyprávěl nám, jak ho to trápilo, že mu ta latina jde tak těžce, že se chtěl podívat do světa, poslouchat, jak mluví páni, aby se od nich naučil latinsky. Vzal si do kapsy buchtu a šel rovnou po silnici, kam ho nohy nesly. Přespal kdesi v kůlně, a jak viděl někde pány, točil se kolem nich, poslouchal, co hovoří, jak poroučejí na dvoře, na poli, myslil, že co páni mluví, je latinské, a co si tak po kousku pamatoval, to si tak dlouho opakoval, až mu z toho pár drobtů utkvělo v mysli. A když už neměl co jíst, nohy ho bolely, vrátil se do vsi a přišel ke mně, pochlubit se svojí latinou.

Zasmáli jsme se tomu učení, byli jsme rádi, že to tak šťastně dopadlo, a pan kmotr si dal říci, nenutil synka, k čemu nebyl, na prospěch jemu i nám všem.“

24 Klášterní vrata, obecně brána. *Pozn. red.*

POVÍDKA SELČINA, JAK JAN SLOUŽIL

Pan vrchní, jak to uslyšel o té latině, dal se do smíchu, páni radní mu přizvukovali a ostatní se smáli s sebou, jen kovář se trochu kroutil, ale kovářka měla radost, pleskla mu na rameno, povídá:

„Vidíš muži, já to vždycky říkala, že ta učenost není k ničemu; a má-li se kdo stát králem, však to svede i bez latiny.“

Všichni jí dali za pravdu, přitukli si na zdraví pana krále a pak se odebrali po svých nocležích, však už bylo pozdě.

Zrána, sotva se vzbudili, se umyli, hostinský prohlašoval s veselou tváří, že ven vyjít možné není, závějí ještě přibylo. Tak jim nezbylo, jen tak celý den protrávit v sednici po lavicích, popíjst, popít, pokouřit, a nakonec zase začli vypravovat o životě krále Jana.

Napřed, když snědli k večeři naložené maso z divokého prasete se šípkovou omáčkou, vyložil myslivec, jak toho kance ulovil, jak ti jeho jezevčíci ho vystopovali a nahnali do rány, vypravoval ze široka, jací jsou chytrí, jak dovedou nadhánět zvěř. Psíci rejčili zatím pod stolem, byli pochválení a sám pan vrchní jim podal kousek zvěřiny. Ale milí psíci, dobří jezevčíci, jen ji očmuchi a šli pryč, raději u pece vychlemtali rendlík brambor s kroupami. Myslivec byl na to pyšný, jací jsou to výborní psíci, zvěřiny se nedotknou za živý svět. Pan vrchní mu je za to pochválil, však sám byl myslivec dobrý. Potom, když poklidili stůl, prosil pan vrchní, aby kdo nyní cosi ví o panu králi, kdo se s ním na jeho cestách setkal, aby pověděl. Tak sedlák se hlásil, že cosi poví. Nacpával dlouho svoji dýmku, štáral v troubeli²⁵, selka už byla nepokojná, až konečně počal:

„Tak, pánové, jak bych to řekl, náš pán král Jan je dobrý král, všechny své poddané má rád, za chudého člověka se nestydí, také jsme to zkusili, ale však chudí nejsme, máme svůj lán a i nějaké louky k němu, dobytka dost ve stavení, moje žena má plný dvůr drůbeže, na pastvinách je ovcí dost, máslo i vejce prodáváme až do města a teď myslím, že se pustím dál. Však byl u nás žid, nabízel mi, abych

25 Trubkovitá část dýmky. Pozn. red.

prý mu dodával mléko, ovoce na zahradě že koupí ještě zelené, sám si je bude hlídat, obilí chtěl mocí kupovat už na stojatě, pořád mi nastrkoval stovky před oči, takže se nám chvála Bohu dobře daří, ani do budoucnosti se nebojím, jen mám strach, jak to bude s tou válkou, jak bude platit obilí.“

Milá selka, jak muž začal vyprávět, chvíli poslouchala, sebou vr-těla, až nakonec lízla si z kalíšku vína, povídá:

„Prosím tě, Matěji, kdybys raděj mlčel, však víš...“

Matěj už věděl, nechal řeči, ale selka pokračovala:

„Tak vám to, drazí páni, povím sama, jak to bylo s jemnostpánem králem, když u nás sloužil za pacholka.“

Řeknu to raději hned napřed, od plic, že jsme se na něm velice pro-hřešili, na tom našem panu královi; kde pak nám to, dobrý Bože, moh-lo napadnout, koho to hostíme pod svojí střechou, však si z toho nic nedělám, všechno nám to později odpustil, velice nám byl milostivý.

Tak jednou navečer přišel k nám vandrovník, všecek ušlý, prosil pro lásku boží, abychom mu dali nocleh. Byla jsem ten den velice zlá, velice mne dopálila sousedka, ta dlouhá Kýnka, věšela mi prádlo na plot do zahrádky, ani jsem se zlostí necítila. Sotva jsem mu po-děkovala na pozdravení, řekla jsem mu, že už jsme po večeři – však jsme nebyli – aby si šel lehnout do kolny na zem.

On se na mne podíval takovýma jasnýma, modrýma očima, usmál se šibalsky, povídá:

„Milá panímámo, od rána jsem neměl sousta v ústech, ale nic si nežádám, jen trochu horké vody, mám s sebou takovou sekyrku, z té se dá uvařit dobrá polévka.“

A vytáhl ze zapasu sekyrku, co se s ní štípe dříví. Pomyslila jsem si, co to je za blázna, že sekyrky chce vařit polévku, ale byla jsem zvědavá – prosím vás, ženská – postavila jsem železnák na plotnu a dívala se, co si počne. Chasník otřel sekyrku hadrem, dal ji do hrnce, sedl k plotně a míchal. Po chvíli vytáhne lžíci, okusí a po-chvaluje si:

„Dobrá bude, jen kdyby bylo do ní trochu trhaných krapek.“ Přin-esla jsem krupky, už jsem byla žádostivá, co z toho pojde, za chvíli

chasník zas okouší, povídá: ‚Teď tak trochu zápražky a česneku.‘ Tak vám dostal ze mě zápražku a česnek, potom houby a nakonec i kousek sádla, konečně to osolil, vytáhl sekyrku, otřel, strčil za pas, vzal hrnec a povídá:

‚Panímámo, zkuste, jestli už bude dost.‘

Vezmu lžíci, opravdu, polívka jako ve svátek, ale nedalo mi to, ptám se:

‚Ale co sekyrka?‘

Chasník se dal do jídla a smál se:

‚Sekyrku si schovám až napodruhé, až zas někam přijdu, kde z ní budu musít vařit.‘

Tak jsem se na něj dívala chvíli jako nesvá, až mi teprve přišlo na rozum, vždyť tě ten chasník měl za blázna! Zlostí jsem div neplakala, už jsem se chtěla do něj dát, tu přijde Matěj. Skočím k němu, vykládám, jak mne ten chasník vyvedl, ale Matěj se smál, až se chystal za boky, hned byl s tím vandrováním jedna ruka, že prý přece jednou někdo na mne vyzrál.

A já přece nikdy nebyvala na lidi zlá, na nikoho jsem se nelakomila, některý pátek jsem i půl bochníku pokrájela žebrákům. Byla jsem zlostí bez sebe, až mne přešla řeč, vyšla jsem raděj dát dobytku, co se máme hádat před cizím člověkem. Matěj mívá odjakživa divné nápady...“

Selka pohlédla přes stůl na muže, ale sedlák se obíral svojí dým-kou, nějak mu špatně hořela.

„Tak se tam s tím chasníkem v kuchyni dali do řeči, chasník mu slíbil, že u nás zůstane bez peněz, jen za stravu a za šaty; to se starému líbilo, hned si s ním plácl. Ale chasník dodal:

‚O peníze nedbám, ale abychom měli jistotu: kdo dá před Štěpánem výpověď, dostane od druhého záhlavek²⁶.‘

Tohle se Matěji teprve zalíbilo, těšil se, že má čeledína jistého a zadarmo, a já sama jsem se s tím smířila, však víte, páni, jak jsou na statku hotové peníze vzácné. Na druhý den vyjeli na pole, Jan

26 Pohlavek. *Pozn. red.*

pracoval za tři, když se vrátili, nemohl si ho Matěj vynachválit. Ale když jsme sedli ke stolu, bohomozi, tu jsem otvírala oči: jak za tři pracoval, tak za tři jedl. Vysypala jsem na mísu bramborové knedlíky, jen se z nich kouřilo; sotva jsme si vzali po jednom, Jan spořádal ostatek, že se mohl v míse zhlížet. Myslím si, je hladový po cestě, jen co se nají, nasypu knedlíků ještě jednou, ale kdepak, zas se tak do nich pustil, sotva zbylo na děvečku. A na druhý den zas tak, ještě hůř.

Tak jsem se rozhodla uhodit na muže, že to takhle nejde, že ten chasník musí od nás pryč; čekala jsem, jen co se vrátí, vezli obilí do mlýna. Tu přiběhne Matěj všecek vyjevený, shání dřevěnou kozu a běží zas, jako když mu hlavu zapálí. Běžím za ním, na cestu do úvozu, tam stál vůz, rozsypalo se jim kolo, div se to všechno nevysypalo na cestu. Lidé se sběhli, pomáhali zdvihát, ale kdož by pohnul naloženým vozem. Jan je odehnal, povídá:

„Nic tak, počkat!“

Vlezl pod vůz, opřel se hřbetem a zdvihl vám ten náklad, lidé zlatí, sám a sám. Podložili kozu, běželi pro koláře a za chvíli bylo zas všechno v pořádku. Navečer před spaním povídám: „Matěji, což chasník je to dobrý, ale do Štěpána je daleko, za tu dobu nás ten člověk vyjí dočista, musíš ho pustit.“

Mluvila jsem mu dlouho do duše, ale Matěj nic, jako dub, jen se škrabal po hlavě, až konečně povídá:

„A co ten záhlavek?“

Až se mi pomyšlením zatajil dech: už jsme byli v tom, už nás měl; z takové ruky záhlavek – to bylo o život. Nemohla jsem celou noc spát starostí, ale ráno, byla neděle, vymyslila jsem, jak jít na Jana zchytra. Máme do kostela daleko, přes pole, tak jsme se střídali ze statku po řadě na hrubou²⁷. Tu neděli šel Matěj, dala jsem mu naučení; když se vrátil, povídá při obědě:

„Dnes bylo kázání takové, že je celý týden půst, nejíst než chleba, pít jen vodu.“

27 Poslední mše před polednem v neděli a o svátku. *Pozn. red.*

Jan neřikal nic, na druhý den vyjel na pole bez snídaně, bez oběda, večer se chleba ani netkl, v úterý, ve středu zas tak; čekala jsem, kdy ho to omrzí, ale neomrzelo, tak to šlo až do soboty. V neděli byla řada na něm jít do kostela; přijde zpátky veselý, sedne ke stolu, povídá:

„Dnes bylo krásné kázání: pan farář poručil, že příští týden je po tom postu celý týden svátek, ani se netknout práce, a každý den hody.“

A také se celý týden nehnul z domu, na nic nesáhl, a jen se hnul k obědu a k večeři. Byli jsme s Matějem celí bez sebe, ale co dělat, sami jsme tomu chtěli. A ještě ke všemu, ku konci týdne přijde náš ovčák, nese sýr, vypravuje co a jak, nakonec povídá:

„Ale ten váš chasník má dobrý žaludek. Toho berana, co jste kázal zaklát²⁸, snědl celého skoro sám, a sýra, mléka co se minulo – toho bych nechtěl přes léto živit.“

Na Matěje šly mdloby – proto on Jan celý ten postní týden dělal jakoby nic, ani na jídlo nevzpomněl – když se živil z našeho u ovčáka! Byla bych mu nejraději vjela rukama do tváře, ale co s takovým chasníkem, když zdvihne sám naložený vůz! Musili jsme mlčet.

Když se konečně ten týden minul, dal se Jan zas do práce, krotký jako beránek, načas byl pokoj, jenže Matěj se nezdržel, byl by Jana rád dostal z domu za to, co nám provedl; od rána do večera poroučel, vadil se, nic mu Jan neudělal po chuti, ale Jan nebyl mrzutý.

Až jednou jsme musili do města k soudu. Opravil nám zavřel slepice ve své zahradě, konce nebylo tomu soudu. Když ráno odjíždíme, Jan se ptá:

„Sedláku, co bude přes den na práci?“

Matěj měl toho soudu plnou hlavu, křikl na něj z vozu:

„Co budou dělat u sousedů, to dělej, a ať mi nelenošíš!“

Tak jsme odjeli; u soudu jsme se tahali přes celý den, však víte, jak to na soudech chodí, kdypak se stane člověku po právu, jeli jsme domů mrzuti, div Matěje nezavřeli za tu Opravilovu prasnici, co jí Matěj přerazil nohu, když zaběhla k nám na dvůr. Když přijíždíme ke statku, pršelo, jen se lilo, Matěj povídá:

28 Zabít, porazit. Pozn. red.

„Co je to s tou naší stodolou? Vždyť je tu jako po vyhoření!“

Dali jsme asi před rokem na stodolu nové došky, a tu střecha pryč, do deště trčí jenom holé krokve a na nich sedí Jan, mokrý jako myš, hází poslední došky dolů, volá vesele:

„Sedláku, však jsem nelenil, už je to hotovo!“

Myslili jsme, že se ho chytl fantas, Matěj se na něj rozběhl s holí, ale Jan leze dolů se smíchem:

„Však to dalo práce; u Opravitů shazovali starý kryt ze stodoly, tak jsem se dal do toho, když jste povídal, abych dělal, co dělají u souseda, ale nebyla to lehká věc, tam byli na to tři.“

Po celé vsi se nám smáli, jak prý Matěj umí poroučet, ale Jan se jen ptal, když se Matěj vztekal:

„Tak co, sedláku, mám jít, nebo ne?“

No, což o to, vypovědět mu, – však jen kdyby toho záhlavku nebylo! Byli jsme jím umořeni nadobro, tím nešťastným chasníkem, počítali jsme dny na prstech, už jen aby nás pánbůh vysvobodil, až se konečně nad námi smiloval.

Bývalo u nás na panství zvykem, když se do zámku vozilo dříví, že se každému robotníkovi poslední den určil v lese strom, aby ho sám porazil, oklestil, dovezl do zámku. A kdo přijel první, byl králem, měl slevenou robotu, večer o muzice mu dávali poctu. Matěj se toho chytil a přikázal Janovi:

„Jene, náš statek je největší ze vsi, ať jsi králem, sic nemáš na smlouvu právo, služby jsi nedodržel.“

Jan se usmál: „Však, prý, budu.“

Ráno všichni pacholci vyjeli časně do lesa, ještě za tmy, ale Jan vstával pozdě, slunce bylo už dávno na obloze a on cídil postroje a pletl koňům pentličky do hřívky. Matěj mu neříkal ani slůvka, byl rád, že zůstane naposled, že se ho konečně zbavíme. Konečně se vypravil, děti za ním běžely po návsi a smály se mu. Ale sotva minulo poledne, slyšíme na návsi křik, volání, jede vůz, na voze smrk jako hora, s kořeny, s větvemi; Jan jde podle vozu, práská si bičem, smrk přidržuje, koňům nadlehčuje. Tak dojel až do zámku, lidí se za ním táhlo jako procesí, a když projížděl branou do dvora, smetl jim

tím stromem půl podjezdu. Už byl dobře králem, ostatní hoši se za ním trousili až pozdě navečer. Pan hrabě se prý hněval, co nadělal škody, že to udělal schválně jako na smích, večer došel k nám dráb se vzkazem, ten čeledín ať se dostaví zítra v sedm hodin na zámek, že je boží dopuštění, nikdo neví, co z toho bude.

Ani jsme mu to nepřáli, čekali jsme se starostí, až se vrátí od muziky, ale...”

Vtom se ozval strašný štěkot. Kvik uviděla pod pecí myš, hnala se za ní rovnou pod stůl. Selka vykřikla a skočila na stolicí, psíci rejčili pod stolem, ale po chvíli si zanesli myš pod pec do výklenku, a když bylo po křiku, pan vrchní se napil, utřel si tenké rty batistovým²⁹ šátečkem s krajkami a počal vyprávět sám.

29 Jemná lněná látka. *Pozn. red.*

POVÍDKA VRCHNÍHO

Slyšeli jste, vážená společnosti, jak Jeho Milost, náš pan král, aby svůj oddaný lid poznal, i za čeledína ráčil sloužit. Mohu říci, že i mně se dostalo té vysoké cti, Jeho Milost v této podobě čeledína v našem starobylém zámku uvítat. O tom, s vaším svolením, dovolím si vám vypravovat, abych večera ukrátil.

Sloužil jsem našemu Excelencpánu věrně dlouho let a znával jsem i jasného jeho pana otce, právě tak jak teď jeho urozenému panu synovi, jenž se na dalekých cestách nalézá, věrně a oddaně sloužím. Excelencpán byl za mlada velice hodný, peněz nelitoval, rád se pobavil, někdy i na divoko. Ale ke stáru se s ním stala změna. Neviděli jsme ho po několik let, až konečně přijel starý, nahrblý, zlomený na duchu i na těle, a strašně zanevřel na všechno, na své poddané, na své bližní, i na Pána Boha. Byla to hrůza, co se dělo na panství, i mladý pan hrabě se musil před ním schovávat, jednou jej s pistolí honil po zámku, nevím, co měli, ale v noci jsem musil mladého vypravit na cestu, ujel tajně před hněvem otcovským. Třásl jsem se tehdy strachy, dal jsem mu s sebou peníze z pokladny, ještě štěstí, že starý pán se o takové věci nestaral, jen když dostal peníze, jak potřeboval. Po čase by to bylo přece propuklo, ale přišel do toho čeledín Jan, nynější náš pan král, a ten mne vysvobodil z té úzkosti.

Vidím jako dnes, jak starý Excelencpán sešel časně ráno do kanceláře, chtěl vyjet o sedmé na hon, na dvoře už štěkali psi, hrabali koně, ale do sedmé bylo ještě daleko a po chasníkovi ani slechu. Pan hrabě švihal bičíkem po holínkách, hleděl z okna na dvůr, na čele mu zmodrala žíla, všichni jsme se třáslí strachy, však jsme ho znali.

Konečně se otevřou dveře, vejde chasník, urostlý jako jedle, černobrvý, modrooký, vzpřímí se jako prut a stane u dveří. Pan hrabě hned od okna rovnou k němu, div ho knírem nešimral po tváři, a křikl:

„Kde byl tak dlouho?!“

Milý Jan – promiňte, obrátil se vrchní ke kováři, že Jeho královskou Výsost tak důvěrně jmenuji, ale jinak jsme mu na zámku neříkali – milý Jan hleděl hraběti rovně do očí a řekl:

„V sedm jsem byl objedнан, v sedm jsem přišel.“

Tohleto říci Excelencpánu – oheň byl na střeše. Zbledl vzteky, křikl na písáře, písář vylétl ze dveří a už tu byl dráb, chlap jako hora, co pan hrabě poroučí. Pan hrabě se podíval na Jana a řekl zvolna:

„Ted' zkusí, co to je – vysázet pětadvacet.“

Jan řekl jen: „Jak poroučíte, pane hrabě.“ A tu se nám všem až zamžilo před očima. Milý Jan chytil drába v půli, přehnul ho přes lavici, vytrhl mu lískovku, a jak ho řeže, tak ho řeže, než jsme si vzpomněli vyskočit, už jich měl dráb pětadvacet poctivě vysázených, a Jan se vztyčil:

„Poslušně hlásím, už je to hotovo.“

Pan hrabě na něj hleděl všecek nespůj, ale pak se smál, div neplakal, pleskl jej na rameno a pravil: „Tohle jsi provedl, jak se patří, ode dneška jsi můj kočí, nikdo ti nemá co poroučet, než já sám.“

Dráb byl od hrůzy poloneživý, sotva našel dveře, ale Jana chováli od té chvíle na dvoře jako v bavlnce. Pan hrabě mu svěřil svoje arabské hřebce, Jan je ošetřoval jako oko v hlavě, jen se svítili. Tak dobře rozuměl koním, že s ním pan hrabě mluvil o koních div ne jako kamarád, tam v konírnách býval nejraději. Ale po čase mu Jan radil, že koně v maštali hynou, že by měli být na léto pod širým nebem, nejlíp takhle v Čertově roklí.

S Čertovou roklí však nebylo žertu. Bylo to údolí hluboko v lesích, nejkrásnější pastviny široko daleko, ale nikdo se tam neodvážil jít, po kraji byla jedna řeč, že tam straší, že tam čerti provádějí svoje rejdy. Jan se tomu jen smál, usadil se v staré hájovně, zřídil pro koně přístřešek a nastěhoval se tam na léto sám a sám, jen starý Koděra, panský ovčák, mu tam nosil jíst a někdy u něho přespával.

Všichni byli zvědaví, jak tam v té pustině milý Jan žije, co je s těmi čerty, ale ovčák dlouho mlčel jako hrob, neřekl ani slůvka. Až jednou v čeledníku, už jsme byli všichni jako na trní, kázal jsem, aby mu dali pořádnou večeři, trochu samožitné a starý Koděra konečně rozvá-

zal. Byly to hlouposti, co také čekat od takového prostého člověka, ale čed' mu věřila na slovo, dodnes si tam u nás po vsích vypravují, jak Jan vyhnal čerty z kraje, ctí ho jako vysvoboditele. Hle, co náš starý Koděra vypravoval:

Jan byl v Čertově rokli hned jako doma, brzy znal všechna hnízda, kde který pták má mladé, všechnu zvěř vystopoval, znal její pelechy, její brlohy kolem dokola. Koňům se dařilo. Hrál si s nimi jako s dětmi, když bylo pěkně, ani nespal v hájovně, rozdělal si oheň, pekl si na rožni maso, pak si zapálil – tam prý se za těch letních noci naučil kouřit. Koděra tam s ním sedával celé noci, dívali se na hvězdy, hovořili o strašidlech, o onom světě, o duších v očišči, bylo tam ticho, líbezně. Koděrovi se ani nechtěvalo domů, docela zapomněl na čerty.

Ale jednou v podvečer objeví se u plotu černý chlap jako hora, zařičí na Jana:

„Hned se klid' odtud, však už dávno se dívám, proč sem lezeš, rušíš naše panství.“

Jan se nelekl a řekl:

„Dobrá, uvidíme hned, kdo je tady pánem. Šel bych s tebou za pasy³⁰, ale je mi tě líto, vyber si, co chceš, budeme závodit, kdo s koho, kdo prohraje, musí pryč.“

Čert si zařehnal radostí, nabídl mu běhat o závod: kdo dřív oběhne kolem údolí, bude pánem. Jan povídá:

„Co bych se namáhal zadarmo. Ale mám tu učedníka, Běháčka, poběhne za mne, a když ho dohoníš, vyhráš.“

Šli spolu několik kroků do houštiny, kde měl zajíc lože; Jan zahvízdl: Ted'! Čert sebou švihl, ale kdež byl zatím zajíc! Upaloval po louce, sotva se tráva hnula, a čert daleko za ním, ani se pro hanbu nevrátil.

Na druhý večer, sotva si sedli k ohni, už tady zase chlap, ještě černější, a tentokrát prý to tak laciné nebude, ale doopravdy, jít za pasy, kdo s koho. Jan že s radostí, ale k čemu by se sám namáhal, má prý tady tovaryše, Chlupáčka, když ho čert přemůže, bude pánem.

30 Zápasit. Pozn. red.

Čert měl radost, že s tovaryšem bude snadná práce, šli spolu do skal, Jan hodil kamenem do díry, tam měl medvěd doupě. Medvěd vylezl, zařval zlostí, a než se mu čert postavil, chytil ho svými pařáty, až v čertu praskaly kosti, Jan měl co dělat, aby mu ho vyrval, čert zmizel, ani neděkoval.

Pak byl načas pokoj, ale čertům nedalo, bylo jim líto, že mají to své panství opustit, nemají kde strašit lidi, tak se smluvili, poslali jednoho chromého, ten byl nejchytřejší. Přišel o půlnoci k ohni, byl velice zdvořilý, prosil, jestli si smí přisednout, sedl si rovnou do řeřavého uhlí a vykládal, že pan Jan je vyzval na závody, tak on tedy přichází hvízdát s ním o závod, a kdo třikrát silněji hvízdne, tomu ten dol bude patřit. Jan souhlasil, ale prý naposled.

Tak čert mu poradil, aby si zabalil hlavu do koňské houně, sic že ohluchne. Jan poslechl, čert hvízdne po prvé – až listí ze stromů padalo, hvízdne po druhé – letěly větve, hvízdal po třetí – stromy se kácely. Jan se zdvihl, až mu od toho pekelného hvízdotu hučelo v hlavě, ale nedal se, praví: „Teď já.“ Čert prosil, aby počkal, zabalil si hlavu do deky a lehl k ohni. Jan chytil bejkovec³¹, ani nehvízdl a řízl čerta přes nahá záda, jako když ho přetne nožem. Čert chtěl vyskočit, ale Jan se rozpřáhl po druhé, po třetí, čert se zkroutil, dlouho nevěděl o sobě, a když se probudil, přísahal, že do posledního soudu už nehvízdne, že se víckrát nevrátí – sotva odlezl.

Když se Jan na sklonku léta vracel do zámku, přivítali ho chasníci s muzikou, slavili ho, že zahnal čerty, všichni pak chodili pást do Čertovy rokle, už tam nebylo po celém širém kraji o čertech ani slechu. Ale Excelencpán začal tou dobou znovu bouřit, na zámku bývalo plno hostí, cikáni vyhrávali, víno teklo potokem, hrálo se o hrstě zlata, o celá panství, panstvo hýřilo celé dny a noci.

Jednou pozdě na noc, všichni už sotva stáli na nohou, hádali se, je-li onen svět, nebo ne, kdo z nich se bojí pekelného ohně. Někteřým nebylo při tom volno, chtěli toho nechat, že s čertem není žádný žert, ale starý hrabě se rozkřikl:

31 Karabáč spletený z býčích žil nebo řemínků. *Pozn. red.*

„Můj čeledín se nebojí čertů, a já bych se měl bát? Zapřahat, jedeme do pekel, však Jan zná cestu!“

Sluhové se rozlétli po dvoře, vzbudili Jana, v minutě stál na dvoře lehký kočárek se čtyřmi vraníky, hrabě vyskočil na kozlík, chytil oprati, Jan se vyšvihl za ním a už hřměli ze vrat do čiré noci – víckrát jich nikdo neviděl. Po čase našli pastýři ve skalách pod Čertovou roklí rozbitý kočárek, koně ožrané od vlků a od lišek, v opratích byl zapleten starý pán, málo z něho už zbývalo, jen po Janovi nebylo ani stopy.

Všichni jsme ho litovali, kdo ho znal, každý ho měl rád, ale nikdo nedoufal, že zůstal naživu, až tu najednou dostanu pozvání, dostavit se do města na svatbu, poznal jsem, že se tehdy z té pekelné jízdy ráčil zachránit.

Všichni poslouchali pana vrchního se zatajeným dechem, kovářce se slzy koulely po tvářích, ale nakonec si všichni oddechli. První se vzpamatoval myslivec, chtěl cosi povědět, ale jeden z pánů radních vrtěl hlavou, vstane a povídá:

„Drazí pánové, dovolte, abych především našemu váženému spolustolovníku, panu vrchnímu, jménem všech poděkoval za jeho vzácné vypravování. Prosím jej však, aby mi to neměl ve zlé, že se mi zdá, jako by před tou službou u našeho milého souseda a službou na zámku cosi se událo, na co bychom neměli zapomínati. Jeho Milost královská mezi námi, v našem nevelikém městě, ráčila nepoznána též nějaký čásek strávit a i pro nás projevila blahodárně svoji činnost. Doufám, že též našimi vzpomínkami, jež jménem svým a svého pana kolegy vypovím, aspoň poněkud se vám zavděčím.“ Pan kolega, tlustý, malý stařeček, bázlivě se po něm díval a potřásal horlivě svojí kučeravou bílou parukou na souhlas. Ostatní všichni radostně souhlasili, vypili po číšce vína panu vrchnímu na zdraví a pak zase usedli, poslechnout, co pan král Jan vykonal v městečku.

POVÍDKA RADNÍHO

Máme, drazí páni, za městem krásné obecní lesy, nesou pěkný užitek, ale byl s nimi kříž, řádil v nich zlý loupežník Janeček, vystupoval na lidi po cestách, vycházel v noci až do města, nikdo před ním nebyl jist ani statkem, ani životem. Vypsali jsme cenu na jeho hlavu, honili jsme ho po lesích, ale ten zbojník se nám jen smál, co chvíli nám něco provedl, až konečně přišel náš nynější pan král a ten se mu dostal na kobytku.

V těch lesích v jedné hájovně bydlil starý hajný s mladou ženou, bylo jim tam smutno, děti neměli, hajný si rád popovídal, ale málokdy se mu trefilo někoho potkat. Jednou večer chodí lesem a potká mladého člověka, měl na zádech ranec a na ramenou dudy. Dali si pozdravení, ten pocestný se ho ptal, aby mu ukázal cestu do města, že zabloudil.

Hajný s ním šel chvíli, hovořili, hoch se mu zalíbil, řekl mu:

„Co se budete vláčet v noci do města, jděte tuhle pěšinou, za půl hodiny jste v hájovně. Žena mne dnes nečeká, mám hlídku, ale měli jsme zabijačku, bude všeho dost. Jděte jen napřed, já půjdu požádat kamaráda, aby mne zastal, ale neříkejte nic, já ženu překvapím, ta bude ráda, jak nám bude veselo.“

Chasník – však to byl náš nynější pan král – byl tomu rád, dal se pěšinou, až došel k hájovně. Tluče na vrátka, psi štěkají, mladá hajná se přižene nastrojená honem otvírat, ale když spatřila cizí tvář, zamračila se, že tam pro vandrovní není místa, muž není doma, práskla vrátky a zastrčila závoru. Janovi to bylo divné, sedl si tam za šípkové houští a čekal. Po chvíli kdosi jde lesem, v plášti, ťuká na vrátka, psi ani muk, vrátka se otevřela a ten v plášti zmizí do chalupy.

Jan přelezl plot u zahrádky, přikradl se k oknu, za stolem sedí chlap, vlasy černé jako uhel, kníry až k uším, v uších náušnice, za pasem pistole, a hajná snáší na stůl šunku, jitrnice, džbán piva, lahve vína, strojí hostinu, jen hoří ve tváři. A host se na ni směje, jen cení bílé zuby, bere ji kolem pasu.

Jak se dali do jídla, kdosi tluče na vrata – hajný jde domů. Hajná zalomila rukama, host vyskočil, nevěděl, kam se podít, vlezl do staré almady na síni. Hajná se zatím vzpamatovala, strčila džbán pod lavici, jitrnice zavřela do misníku³², šunku hodila na polici a víno vynesla do předsíně. Hajný tloukl a volal, ale jeho žena, než otevřela, shodila sukni a rukávce, volala, že už chtěla jít spát.

Konečně se muž dostal domů, ale žena ho přivítala zle, proč v noci bouří, co se stalo, a když se ptal na hosta, řekla, že o nikom neví, nikoho nečekala a že teď v noci nic chystat nebude.

Jan už viděl dost, obešel chalupu a zas rovnou ke vratům. Hajný mu přišel otevřít, Jan se vymlouval, že zabloudil, a hajný zas, že mají po radosti, nezbude než jít spát. Sedli si k peci, hajná se balila do šátku a hleděla jako výr. Ale Jan, šelma, sňal dudy z ramene, povídá:

„Pane fořt, jako by se stalo, ale tu je snadná pomoc. Toto nejsou jen tak dudy, v těch dudách je skřítek, ten umí divné věci. Oč se vsadíte, že, než se pomodlíte otčenáš, budeme tu mít, co hrdlo ráčí.“

Hajná se ušklíbala:

„Ten div bych ráda viděla, vsadím se, oč chcete, budete-li dnes teple večeřet.“

„Dobrá, platí,“ povídá Jan, „však já si už na tu sázku něco vyberu.“

Nadmul dudy, dudy zaječely, až se psi venku vztekali, pak nachýlil ucho, poslouchal, jak to kvičí, a pak říkal hlubokým hlasem, jako když čaruje:

„Šunka leží na polici,
pivo stojí pod lavicí,
jitrnice ve skříni,
víno stojí v předsíni.“

Hajná zbledla, že by se na ní nebyl krve dořezal, hajný vstal, hledí pod lavici, tam stojí džbán piva, otevře misník, tak se vyvalila pára z jitrnic, sáhne na polici, horká šunka div mu nespadla na hlavu.

32 Police nebo skříňka na nádobí. *Pozn. red.*

Stál jako u vyjevení, skočil do síně, opravdu, tam za dveřmi lahve vína. Ani se neptal, jaké se to dějí divy, hned na ženu, ať strojí na stůl, po chvíli už hodovali, jedli, pili, zpívali, Jan hrál na dudy, až ječelo lesem, veselili se pozdě do noci.

Po půlnoci Jan jim pěkně poděkoval, a že musí být ráno v městě a na rozloučenou povídá hajné:

„Když jsem vyhrál, tak mi dáte tu starou almaru, co stojí v síni.“

Hajná se bránila, že to byl jen žert, ale hajný, že prý s radostí, však beztoho ta stará rachotina tam jen překáží, půjčil mu ještě trakař, a vyprovodil ho kousek lesem až na cestu. Když se rozešli, jel Jan ve se se trakařem dál, hvízdal si cestou, až dojel na most přes řeku – už se šel. Na mostě se zastaví, pustí trakař, povídá jakoby pro sebe:

„Čert aby se s tou starou rachotinou tahal, ani za tisíc tolarů bych se s tím už nevrátil do města, raději ji hodím do potoka.“

Ale tu se z almary ozve:

„Tisíc nemám, ale čtyři sta dám, jen už mne pusť.“

Jan se smál:

„Dobrá, ale napřed pistole sem a potom peníze.“

Pootevřel, ten nebožák vystrčil pistole, míšek s penězi, potom vylezl, sotva stál slabostí na nohou, ale když popošel, volal za Janem:

„Ty se střež, dnes jsi mne dostal, ale nevíš, komus ublížil – já jsem Janeček.“

Jan toho nedbal – co věděl tehdy, kdo je Janeček – teprve ve městě se dověděl, koho to tehdy propustil.

Přišel ke mně do krámu, nabízel se být kupeckým mládencem. Mám na náměstí starý dům – už je v naší rodině přes sto let – s širokým dvorem, s velikou zahradou, je v něm vedle krámu hostinec.

Ten mladý chasník se mi líbil, byl hbitý, veselý, úslužný k lidem, kupci ho měli rádi, nikoho nezarmoutil. Zakrátko mne zastal, jako by byl můj syn, mohl jsem ho nechat v krámě samotného, byl poctivost sama. Ale nesnesl křivdy a falše.

Hospodu měl ode mne najatou jeden řezník, dobře platil, ale lidé o něm neříkali darmo, že se třese na groš jak čert na hříšnou duši. Kde šlo o výdělek, neznal slitování. Jednou půjčil nějaké chudé

vdově peníze, a když nemohla platit, dal jí zabavit poslední krávu, sám ji koupil v dražbě skoro za pac, když spočítali útratu, zbyla té ubohé ženě z krávy jen kůže. Přišla do krámu celá uplakaná, stěžovala si Janovi na svou bídu. Jan neříkal nic, koupil od ní tu kůži za hezké peníze a přišel ke mně, abych ho pustil na tři dny, že půjde za hranice nakoupit zboží. Byl jsem tomu rád, právě jsme všelicos potřebovali. Jan se vypravil, čtvrtý den se vrátil, dobře nakoupil. Když jsme zúčtovali, odešel do hospody, dal si nalít. V hospodě bylo prázdné, řezník se ho vyptával, co je v světě nového. Neříkal nic, ale když platil, vytáhl ze záňadří míšek, vysypal na stůl hromadu nových tolarů, hledal dva groše na zaplacení. Řezník vyvaloval oči, odkud má kupecký mládenec tolik peněz, ptal se ho, zač to vydělal na cestě, a Jan povídá jen tak ledabyle:

„Ach, to jsem prodal za hranicemi kůži z krávy – chystají se tam k vojně, kůže tam teď mnoho platí.“

Jak tohle řezník uslyšel, už mu to nedalo, porazil dobytka, co jen mohl sehnat, rozprodal maso za babku, naložil kůží na dva vozy a jel přes hranice, nemohl se dočkat, co vydělá. Neviděl jsem v tom všem nic, až se řezník vrátil, přiběhl na mne, rval si vlasy z hlavy, jak prý ho ten můj mládenec napálil; dostal za kůže sotva pár grošů, a ještě se mu celé město smálo.

Ale kdo by myslil, že řezník nabyl rozumu – chyba lávky. Nespal celé noci, jen se třásl, jak si tu škodu nahradit, až se dal svést tou svou chamtivostí k nekalému skutku. Bylo to o trhu, v hospodě nabito, sotva stačil obsluhovat. Tu ho zastaví na chodbě jeden jeho známý, dobytčák, povídá:

„Soused, tuhle je dvě stě tolarů, schovejte mi je, aby mi je někdo na trhu nevzal, až koupím, půjdeme k vám pít litkup³³ a peníze si vezmu.“

Hospodský, ten řezník, zastrčil peníze za řadra a běžel do šenkovny, dobytčák šel na trh, před polednem se vrátil se sedlákem, už koupil, chtěl své peníze. Ale hospodskému čert našeptal do ucha; podíval se na kmotra a řekl, jako by se divil: „Jaké peníze, sousede?“

33 Zapijení uzavřené koupě. Pozn. red.

„No, proboha, dvě stě tolarů, co jsem si u vás ráno schoval!

„Co vás to napadá, kmotře, já o žádných tolarech nevím.“

Dobytkář zůstal všecek strnulý, prosil, zapřísahal, ale hospodský stál na svém, peněz nevydal, z koupě nebylo nic a dobytkáři nezbylo než se se svými tolary rozžehnat. Přišel k nám do krámu pro nějaké koření, byl smutný, Jan se ho vypytał, co se mu stalo, a když mu všecko pověděl, řekl:

„Pane Vyhlídale, nestarejte se nic, já vám sám k těm penězům pomohu, jen pojd'te se mnou.“

Šli spolu k hospodskému, Jan vytáhne dvě stě tolarů, praví:

„Pane sousede, to byla mýlka, pan Vyhlídál si nechal ty peníze u nás, tady jsou. Vezměte je k sobě, než pan Vyhlídál na trhu nakoupí, já musím teď jít přes pole.“

Hospodský se zarazil, Vyhlídál se díval jako vyjevený, ale Jan ho vyvedl na náměstí, řekl mu na rozloučenou:

„Teď jděte na trh a pak se vraťte do hospody pro peníze, ale hleďte, až budete o ně říkat, aby při tom nikdo nebyl. Navečer přijďte ke mně.“

Vyhlídál tomu všemu nerozuměl, ale poslechl, šel kupovat, pak se vrátil, číhal, až hospodský zašel do svého pokojíku, šel za ním a chtěl peníze. Hospodský je hned vydal, jen se rozplýval: „Vidíte, kmotře, teď je to v pořádku, tady máte svých dvě stě tolarů.“

Věděl dobře, že tyhle peníze mu zapřít nemůže, že je dostal před svědkem. Vyhlídál se vypořádal s kupcem, zůstal v hospodě, navečer zašel k Janovi, všecek starostlivý, jak to dopadne. Jan ho přivítal:

„Tak pojd'te, teď si půjdeme pro peníze podruhé.“

Šli do hospody, Jan povídá hostinskému: „Pane sousede, tady si jde pan Vyhlídál pro své peníze.“

Hospodský se zježil:

„Ale vždyť jsem mu je dal teď, před chvílí!“

Ale Jan stál na svém.

„Nic jste mu nedal, vždyť bych já byl musil být při tom. Spolu jsme je přinesli, spolu je odnese: snad byste mu je nechtěl upírat?“

Hospodský poznal, že se chytil do vlastní kličky, chtěj nechtěj musil vyplatit podruhé dvě stě tolarů. Ani se nesměl hněvat, aby neprozradil, že zamýšlel dobytkaře ošidit.

Tak ještě několikrát milý Jan pomohl chudým a těm, kterým bylo ublíženo, nikterak nesnesl křivdy.

Ale zatím Janeček zamýšlel, jak by se mu pomstil, a přitom chystal i na mne velikou pohromu. Jednou odpoledne přijel do města formanský vůz, na něm deset sudů, podle vozu šel forman s bičem a rovnou zajel k nám do hostince Hospodský ho přivítal zdvořile, formani jsou v hospodách páni, dají mnoho vydělat.

Vůz zajel na dvůr pod kolnu, kočí vypřáhl, vedl dva páry koní do stáje, forman vešel do šenkovny, poroučel si dobrou večeři, víno, pozval hospodského ke stolu, ale když se napil, ušklíbl se, že to je špatné víno, že má lepší. Poslal kočího, aby natočil z jednoho sudu, pozval celý dům; opravdu, víno jako malvaz³⁴.

Seděli jsme s ním všichni u stolu, pili, hospodský viděl, že všem to víno chutná, chtěl několik sudů koupit. Ale forman, že prý je na to ráno času dost, objednával jíst, co kdo chtěl, častoval celou hospodu.

Jan seděl vedle mne, díval se po očku na toho formana, nepil, po chvíli povídá:

„Pane radní, mně se ten forman nějak nelíbí.“

Po chvíli vyšel ven, jakoby nic, šel pod kolnu, prohlížel si ty sudy, klepal na ně, zdálo se mu, že duní naprázdno, a tu se ozve z jednoho sudu hlas:

„Už je čas?“

Jan se zarazil, ale hned odpověděl:

„Ještě ne.“

Už věděl, co je, vyběhl ven a rovnou na radnici. Po chvíli se vrátil ke stolu, pil, byl veselý, seděli jsme dlouho do noci, byla už skoro půlnoc, když jsme se rozešli spát. Šel jsem domů, nevěděl jsem o ničem, až ráno se probudím, celé město bylo vzhůru: prý chytili Janečka s celou jeho bandou.

³⁴ Starý název silného sladkého řeckého vína, „jako malvaz“ = dobrý. *Pozn. red.*

Ten forman, to byl Janeček, v jednom sudu měl víno, a v těch druhých byli schovaní jeho kamarádi, čekali, až na ně v noci zaklepe, aby vyloupili krám, hospodu a aby zabili milého Jana, kterému Janeček přísahal pomstu.

Jan je vyčíhal, zavolal z radnice vojáky, ti obstoupili v noci celý dům; když jsme se rozešli spát, vyšel Janeček na dvůr, chtěl zaklepat na svoje kamarády, aby nás vyrabovali. Sotva vyšel na dvůr, vojáci ho chytli, potom klepali sud od sudu, a sotva který ten zbojník vylezl, byl chycený a spoutaný.

Tak náš pan král osvobodil naše město od těch loupežníků, od těch dob nebylo u nás o mordech a loupežích ani slechu.

Všichni jsme mu děkovali, prosili jsme ho, aby se usadil u nás, stal se naším měšťanem, ale on, chraň Bůh, prý musí jít dál do světa, má ještě před sebou velký úkol. Tak jsme se s ním rozloučili, doprovodili jsme jej s hudbou až za město a od té doby jsme o něm neslyšeli, až jsme dostali pozvání k té královské svatbě.

Posluchači děkovali panu radnímu za jeho povídku, měli radost, jak jejich král už jako chasník na nic jiného nemyslel, než jak by zemi očistil od vši křivdy a bědy, ale byli zvědaví, jak tehdy vyvázl z té čertovy doliny. Ten večer však bylo již pozdě, hodiny na stěně zahrčely a kukačka mezi malovanými růžemi na ciferníku odkukala jedenáctou hodinu.

Zdvihli se, že půjdou spát, hostinský vyšel ještě podívat se na počasí, vidí, na černé obloze hoří hvězdy, čerstvý sníh jiskří na závějích, ani větérek se nehýbe, vánice pominula. Vrátil se oznámit, že je po všem, ale bude potřeba sečkat ještě den a noc, než se sníh slehne. Časně ráno pošlou čeledína na lyžích do města, aby ohlásil, že hosté přijedou.

Všichni chtěli mu dát s sebou pár řádek na cestu, ale farář si došel pro arch hladkého papíru a pro brkové pero, napsal ozdobným písmem spis, kdo všechno jede, jak se sešli a proč se zdrželi. Všichni se podepsali, malovali umělé kličky nebo také tři křížky, jak kdo uměl a dovedl, jen myslivec toho nechal, a když si čeledín přišel pro spis,

svinutý do trubičky, převázaný hedvábnou šňůrou z klobouku pana vrchního a dobře zašitý do kusu plátna, přikázal mu, aby vyřídil panu králi, že ho starý Drbal dává pozdravovat.

Druhý den vstávali hosté pozdě, balili své věci, chystali se na cestu, v poledne sešli se naposled k dobrému obědu a pak se smluvili, že si budou vyprávět až do večera, dokud se posel nevrátí. Jenže nikdo nevěděl, kdo má počít, až myslivec si utřel žlutý knír, poškrábal Vara po čenichu, zabafal a počal.

POVÍDKA MYSLIVCOVA

Sloužil jsem dříve na sousedním panství, náš dubový remíz „na Vráž“ hraničil zrovna s Čertovou roklí. Bylo to daleko, tam už dávaly lišky dobrou noc, s dřívím se nedalo nic dělat pro samé rokle a skály, jen tak trochu paliva a klestí.

Jednou jsme v noci s hajným číhali na pytláky, marně, časně ráno jdeme domů, a tu, jako by mi cosi říkalo: zajdi si přes Vráž, už jsi tam dávno nebyl. Hajnému se nechtělo, měli jsme toho dost za tu noc, ale mně to nedalo. Jdeme tím chrastím, slunce vycházelo, tu slyším ve skalách ryčet jako z veliké dálky. Tak snadno se neleknu, zvláště v lese ne, ale ten rykot a mykot byl tak žalostný, že nám oběma zamrazilo v zádech. Když to nepřestávalo, povídám:

„Hájku, nic plátno, musíme se podívat, co to je.“ Lezli jsme po skalách dolů, odkud se vycházelo, neviděli jsme nic, až najednou v roští ve stěně vidím, po pravé straně se cosi bělá, jako halena. Ten ryk ustal, bylo ticho, nevěděli jsme kudy kam, tak jsme přelezli napříč přes žleb k tomu bílému, a když lezeme blíž, z houští vyčnívá ruka. Našli jsme milého Jana pobitého, byl bez sebe; jak padal, zachytil se pláštěm v křoví, zůstal viset. Ale v hloubi pod námi, pod tou skalní stěnou, ležela hromada, potlučení koně, řemení, rozbitý kočárek.

Nevěděli jsme, co počít, poslal jsem Hájka, aby vylezl nahoru a obešel přes les dolů do rokle podívat se, co se stalo. Sám jsem zůstal na tom skalním výstupku, myl jsem Janovi kořalkou hlavu, čekal jsem, jestli se probudí. Však jsem nevěděl, jak bychom ho z toho srázu vytáhli nahoru. Po chvíli se vzpamatoval, sedl, nevěděl, co s ním je, ale byl celý, brzy nabyl síly. Dal jsem mu trochu najíst, zapít, seděli jsme vedle sebe – však tam místa mnoho nebylo – a Jan mi vyprávěl, co se s ním stalo.

Po čase slyšíme Hájka zdola hvízdát, volat, nerozuměli jsme si na tu dálku, tak jsem mu ukázal, aby šel zpátky a do myslivny. Když Jan mohl vstát, pomohl jsem mu, šťastně jsme se vydrápali z toho srázu nahoru, držel se dobře, ale nahoře sotva šel, trvalo dlouho,

než jsme se dovnitř dostali. Hájek už na nás čekal, přichystal snídani, ale Jan jen spát. Uložil jsem ho do své postele, měl rozpálené čelo a oči se mu leskly, konečně usnul.

Hájek mi vypověděl, že dole našel člověka s rozbitou hlavou, poznat ho nemožná. Byl zamotaný do opratí na hromadě kol a třísek z kočárku, koně zabití nadobro, to ty koně tak ryčeli, než dokonali. Věděl jsem už od Jana, kdo je ten mrtvý, ale pomyslel jsem si, tomu už nepomůžeš, a kdo se bude do takových věcí plést, bůhví, co by z toho ještě bylo. O Hájkovi jsem věděl, že je morous, nikomu neřekne zbytečného slova, tak jsme to nechali tak, měli jsme dost práce s Janem. Žili jsme tam v tom našem lese jako diví, někdy jsme po celé týdny neviděli človíčka.

S Janem bylo zle, v noci křičel, chtěl utíkat, trvalo to přes týden, než zas věděl o sobě. Dělali jsme, co jsme mohli, tak jsem k němu přilnul, jako by byl můj syn, až mne slzy polily radostí, když jednou ráno otevřel oči, usmál se na mne. Už bylo dobře, chlapík byl silný, zdravý, zlámaného nebylo nic, za několik dní chodil se mnou po lese.

Byl bych ho nerad ztratil, zvykl jsem mu, mnoho jsme toho nena-mluvili, ale byl jsem rád, že mám u sebe dobrou duši. Řekl mi sám, že zůstane u mne, mohu-li ho potřebovat, že se mu znechutil svět. Bylo mi to milé zrovna dost, žili jsme tak spolu přes celou zimu až do jara, za celý ten čas jsme si neřekli křivého slova.

Stal se z něho dobrý myslivec, každému se mohl postavit, naučil jsem ho všemu, co jsem sám uměl, a Jan se vyznal. Když nás zavála zima, trávili jsme celé dny doma, vařili, hovořili, hráli v karty, brzy hrál líp než já; nejraději však podvečer, než šel spát, hrával na moje housle. A hrál tak líbezně a tak smutně, jako by chtěl vypovědět žal celého světa, jen tak hovořil těmi houslemi.

Velmi se rmoutil nad světem. V dlouhých zimních nocích, když vítr vyl, že jsme nemohli spát, sedávali jsme u pece, Jan vyprávěl, jak přemýšlí, proč je bída a zloba na světě. Také jsem se uměl dopálit na svět, zkusil jsem toho dost, ale Jan mi to rozebral jinak, pravil, že nestačí trpělivě snášet křivdu nebo zlořečit světu, ale že je třeba pomáhat všem dobrým, aby zlo a bída zmizely ze světa, stavět všech-

ny zlé řády, nebát se sloužit dobrému, postavit se zlému, nelhat ani sobě, ani jiným, že je nějaké neřesti na světě potřeba.

Což já vím, co všechno vypověděl Jan za těch zimních večerů, jsem jen sprostný muž, dělám své, nikomu neublížím a nikým si ublížit nedám. Ale zůstala mi v srdci po těch hovorech taková milá vzpomínka, ještě dnes mne hřeje, když vzpomenu.

Z jara, sotva sešly sněhy, rozkvetly sněženky, kopytníky, petrklíče, Jan se zamýšlel, nemluvil, viděl jsem, že teskní. Jednou večer byli jsme na slukách, a když jsme se vraceli z Březového do myslivny, Jan povídá:

„Strýče, je mi líto, že vás musím opustit, ale co dělat, marně bych tu déle trávil svá mladá léta a čas nečeká, je potřeba, abych šel zas do světa, vyplnit, k čemu mne určil osud.“

Až se mi stáhlo hrdlo zármutkem, ale pochopil jsem, že jinak nedá, že je k jiným věcem určený než zestárnout v lesní divočině jako já. Zdržel jsem se, abych ho nezarmoutil, jaké pak také loučení mezi muži. Večer jsme všechno pěkně složili do rance, dal jsem mu s sebou moji dvojku³⁵, kterou mi za mlada přivezl z Benátek kníže, jemuž jsem sloužil jako osobní myslivec, zabalil jsem mu svoje housle, aby si na mne vzpomněl, až bude hrát, pak jsme seděli, hovořili až do rána.

Ráno přišel starý Hájek, a když slyšel, že Jan chce odejít, vyváděl jako divý. Tak mu sloužil po celou zimu, jak kdyby to byl sám mladý kníže, nemohl pochopit, proč nás chce opustit. Když viděl, že Jan jinak nedá, prosil, aby mu směl nést ranec, doprovodit ho až do roviny, za hranice našeho revíru. Vyšli jsme, slunce sotva vstávalo nad les, šel jsem s nimi až ke křížku na Točné, tam jsme se rozloučili, nemluvili, ale na rozloučenou jsme se políbili. Díval jsem se za nimi, až zmizeli pod strání, pak jsem se vrátil do lesa, ale celý den jsem nestál za nic, navečer jsem se zrovna bál jít domů, jak mi tam bude samému teskno, obcházel jsem v Březovém, už se smrákalo, až jsem konečně uviděl Hájka se vracet.

35 Brokovnice se dvěma hlavněmi. *Pozn. red.*

Seděli jsme sami dva u pece, kouřili, pili, ani nám nebylo do jídla. Hájek toho nikdy mnoho nenamluvil, ale tenkrát mlčel jako zařezaný, až najednou povídá:

„Pane lesní, ten náš mládenec není jen tak mládenec, však jsem to dobře cítil celou zimu, to je buď princ, nebo ještě cosi vyššího. Ted' už vidím, co by ten tady proboha s námi dělal.“

Věděl jsem, jak na Hájka: kdybych se ho ptal, nic bych z něho nedostal. Nechal jsem ho, mlčel jsem a kouřil, Hájek po chvíli rozvázal, a tak jsem se dověděl, co se stalo cestou, proč byl Hájek taký užaslý. Šli spolu hodnou chvíli, najednou se jim belhá naproti bosý žebrák a prosí o boží almužničku. Hájek byl hodný člověk, ale takový podezřelý chlap v lese ho vždycky přivedl z míry – však věděl, co umějí pytláci. Obořil se na žebráka, co tam dělá v lese, chtěl ho hnát, ale Jan mu nedal, vytáhl tolar, dal ho žebrákovi a propustil ho s bohem. Hájek neřikal nic, ale mrzelo ho, umiňoval si, až půjde zpátky, že se po tom divném žebrákovi podívá. K polednímu sešli do Kobylí hlavy, byli už v rovině, tam si sedli u vody k obědu. Sotva se dali do jídla, už tu leze z roští – a zas ten žebrák, prosí, aby mu dali jíst. Hájek nemohl pochopit, kde se tam vzal, ale Jan ho hned pozval, aby si sedl s nimi, dal mu jíst, pít, ptal se ho, proč je tak bídný na světě. Žebrák nemluvil, jen jedl a pil za tři, pak se zas sebral a zmizel do lesa. Hájek se nezdržel, ptal se Jana, proč toho chlapa tak hostí, že je to jistě nějaký pytlák, dělá v lese jen škodu. Ale Jan mu řekl, že co živ prosícím neodřekl a líp nakrmit deset špatných než zahnat jednoho ubohého, jenž má potřebí pomoci.

Tak šli dál, až vyšli z lesa, přicházeli ke vsi a tu u kapličky v polích – zas tam sedí ten žebrák, prosí, aby mu Jan dal boty, že má oznošené³⁶ nohy. Jan neřekl nic, odvázal z rance boty a dal je žebrákovi. A tu žebrák se vztyčil a pravil:

„Jene, dobrý jsi byl a dobrý jsi zůstal, vykonáš svůj úkol ve světě, a co si budeš přát, všechno se ti vyplní.“

36 Omrzlé. Pozn. red.

S tím jako by zašel za kapličku, zmizel, nezbylo po něm památky, jen zář oblila kapličku, jak slunce sedalo na hory, ale Hájkovi se zdálo, že z kapličky vzlétl plamen až k nebi. Zůstal všecek zaražený a tu Jan mu pravil, aby se vrátil, že tu počíná jeho další pouť světem. Poděkoval mu za všecko, vzal ranec, a když se rozloučili, Hájek neviděl pro slzy ani na cestu. Hmátl do kapsy pro tabák a nahmátl míšek, byl plný tvrdých tolarů, měl dost, aby si koupil chalupu, mohl být do smrti spokojeně živ.

Pak nechal služby, mně tam v myslivně samému také bylo smutno, a že se mi tady hodilo to místo, raději jsem se přestěhoval sem.

Všichni poslouchali tiše, když starý myslivec vyprávěl svoji povídku. A když skončil, všichni se k němu tiskli, přáli mu štěstí a mu děkovali, že zachránil krále a o něj se staral. Starý myslivec se jen smál, nacpával si dýmku a povídal:

„Ah co, jen když se to tak šťastně svedlo, jen bych rád věděl, co ten čertův synek vyváděl po celý ten čas, co jsem ho neviděl.“

Žádný nedovedl nic říci, až najednou žid na lavici u pece se rozbalil ze svých šálů, povídal:

„Velectěné panstvo, mám krásné věci, dám je za polovic, jen když mohu tak vzácným pánům prodávat, ani v hlavním městě tak krásných věcí nenajdete. Však bych tak poctivě neprodával, kdyby mne sama Jeho Výsost královská kdysi nebyla ráčila poučit, abych zacházel laskavě s lidem naší země, ho neutiskoval.“

Všichni byli zvědaví, kdy se žid setkal s panem králem, ale on jen nabízel zboží, smlouval, slevoval, až si konečně všichni od něho odkoupili po kousku, aby měli pokoj. Pak se s uspokojením usadil na lavici, zavřel opatrně svoji krosnu, peníze vysypal do koženého sáčku na prsou, a když se ho vyptávali, povídal:

„Velectěné panstvo, vidíte, jsem chudý žid, dnes už je těžko prodávat, už je znát, že nám nadchází nová doba, proto jsem si umínil jít k panu králi ho prosit, aby se nad námi smiloval, nás netiskl, abychom mohli žít. Víím, jaký je milostivý, proto doufám, že se i nad námi smiluje. Jen jednou jsem se s ním setkal v životě a to vám povím.“

POVÍDKA ŽIDOVA

Šel jsem kdysi po obchodě po vsích, kupovat, prodávat, jak se dá, a tu potkám u takového mělkého rybníka mladého chasníka s rancem na zádech, měl v něm housle, s širokou torbou³⁷ u boku, a na rameni nesl pušku. Dal jsem mu dobrý den, on poděkoval, počal jsem s ním hovořit, kdo je, kam jde, bylo mi to podivné, nese pušku, myslivec není, tak jsem mu nabídl, že tu pušku koupím. Byly zlé obchody, pánové, té doby, člověk byl rád, když jen něco našel. Puška byla krásná, knížecí práce, stála bratru za dvě stě rýnských, ale myslil jsem si, bůhví kde ji vzal; dával jsem mu za ni rýnský, že už je stará, opotřebovaná. Pocestný se zasmál, povídá:

„Víš ty, jaká je to puška? Podívej se tamhle do rybníka, je tam vprostřed na skalisku šípkové roští, dobrých sto kroků daleko. Až tam sedne vrabec, já ho kulkou zastřelím, když nezastřelím, máš pušku zadarmo, ale když zastřelím, dojdeš pro něj, přineseš mi ho a zaplatíš deset dukátů.“

Pomyslíl jsem si, že je to dobrá věc, na tu dálku přece vrabce nestřelí, hned jsem se, běda, dal na tu sázku. Tak jsme čekali; po chvíli příletně do roští vrabec, sotva ho bylo vidět, ale milý pocestný „prásk“, a vrabec spadl. Velice jsem se ošíval, ale nebylo pomoci, svlékl jsem se, abych si neumácel šaty, a brodil jsem se tím rybníkem k tomu křovisku. Ten pocestný tovaryš, však to už bylo sama Výsost královská v té prosté podobě, smál se chvíli, jak jsem se brouzдал v studené vodě, pak si vytáhl housle, naladil, a když tam dojdu, hledám toho ptáčka, počal vám, draží pánové, hrát takový divoký bystrík a tak líbezně, že to se mnou jen hrálo, ani nevím, jak jsem se v tom roští vrtěl a vyskakoval, ale pak už jsem prosil o milost, byl jsem rád, že jsem se dostal zpátky s tím vrabcem, všecek jsem byl podrápaný a okrvavený. Milý chasník mne přivítal vesele, sebral dukáty, a ještě mi dával naučení, abych po druhé nehledal takové sázky, kde bych obíral jiné lidi.

37 Vak, taška s řemeny k nošení přes rameno, na boku. *Pozn. red.*

Ale mne popadl takový strašný vztek, musím to říci, draží pánové, na svou hanbu, že jsem šel do města, udal jsem tam u slavného soudu, že mne ten chasník ztrýznil a že mi vzal deset dukátů. Na večer, když chasník došel do města na hospodu, hospodský ho poznal, jak jsem ho vypočetl, poslal pro drába; a chasník byl na noc zavřený do šatlavy. Druhý den ho zavolali před soud, ptali se ho, proč přepadl ubohého žida a vzal mu dukáty. Jan se na mne podíval, až mne polilo horko, a pak počal vyprávět, všechno vypověděl věrně, ale přidal ještě dlouhou řeč o tom, jaké děláme po kraji nečestné obchody, jak obíráme lidi a že mi chtěl prý dát jen na pamětnou, dukáty rozdal žebrákům u kostela, dřív než šel do hospody. Zavolali žebráky, opravdu, všech deset dostalo po dukátu, bolelo mne srdce nad těmi zmrhanými penězi.

Slavný soud chtěl ještě jen věděti, jak to bylo s tím tancem a s těmi houslemi. Chasník se hned nabídl, že jim zahraje, ale já prosil, že půjdu raději pryč, aby se mi něco nestalo. Páni nedali, tak jsem se nechal přivázat ke sloupu, aby mne nemohl těmi houslemi roztancovat. Tu počal hrát, napřed zvolna, jako když zpívají ptáčky, páni poslouchali, ani nedýchali, ale potom se rozehrál a tu to mnou počalo škubat, skákal jsem u sloupu jako divý, pot se mi lil z čela, křičel jsem dost! dost! Vyznal jsem raději po pravdě, že jsem toho chasníka obvinil křivě, že to byla sázka spravedlivá. Když mne odvázáli, stál jsem sotva na nohou, ale slavný soud se na mne obořil, hned mne začali soudit a prý zavřít a oběsit. Byl jsem strachy bez sebe, ale ten chasník – však Jeho královská Výsost – prosil za mne, až mi odpustili. Pak mi poklepal na rozloučenou na rameno a povídá:

„Můj drahý, nic ve zlém, dnes to byl jen žert, ale jestli s tím svým šmejdem³⁸ nepřestaneš, však se ještě uvidíme, pak bude zle.“ A tak jsem, pánové draží, ví Bůh, od té doby nechal vši lsti, živil jsem se poctivě, zač koupím, za to též prodám, jen co bych uhájil živobytí, a nyní doufám, že náš milostivý pan král se na mne rozpomene a že

38 Podvodné jednání, nepoctivý obchod. *Pozn. red.*

mne nebude chtít tisknout, že se budu moci v městě někde usadit, svoje zboží rozesílat a všem tady přítomným pánům co nejlevněji vším možným posloužit, jen když se za mne u Jeho Vznešenosti ráčíte přimluvit.

PŘICHÁZEJÍ NOVÍ HOSTÉ

Zatím co žid vypravoval svoji příhodu, zešeřilo se v jizbě; zapálili louče³⁹, kovářka připravila večeři, pojedli, popili, ale všichni byli zamklí, vzpomínali, jak bude zítra, až odjedou z toho tichého hnízda. Myslivec seděl na lavici, psíci si vyskočili na okénko, dívali se chvíli ven, až počali vydávat. Myslivec hledí, vidí na sněhovou pláň, vzadu, proti, smrčinám hoří červený ohníček. Bylo mu to divné, promluvil s hospodským, všichni hosté byli zvědaví, co to je, kdo se to tam ve sněhu ohřívá? Selka se lekla, jestli to nejsou loupežníci, nejdou drancovat hospodu. Muži se smáli, ale nakonec se přece rozhodli, aby někdo došel se tam podívat.

Myslivec neříkal nic, oblékl si svůj teplý kožíšek, vysoké boty měl beztak stále navlečené přes huňaté punčochy, nasadil klobouk, došel ven pro štuc⁴⁰, zatím mu hospodský rozsvítil malou lucerničku zlodějku, co se dá připnout za háček na kabát. Otevřeli vrátka, psíci se vyřítili ven, neštěkali, jen poknikovali potichu a letěli ve velkých obloucích na obě strany k ohníčku. Myslivec vyklepal dýmku, zastrčil do kapsy, natáhl napolo kohoutky, prohlédl prach na pánvičkách⁴¹ a šel ve stínu závěje zvolna k tomu místu, kde se červenal na bílém sněhu ohníček. Zastrčil ruce do jezevčího rukávníku a nesl pušku opatrně pod ramenem. Byla to puška krásná, měla hlavně tažené, z drátové anglické oceli, jednoduchou pažbu z cizozemského černého dřeva; a lože bylo krásně vykládané zlatými proutky, v nich běhaly na jedné straně koroptve, ryté do oceli, a na druhé straně vylétaly z rákosí divoké kachny zdvižené stavěcím psem, křepelákem. Mohl se na ni dobře spolehnouti a nic se nebál.

Tak šel nějakou chvíli ve stínu závěje, měsíc svítil jako rybí oko, došel až na mez, odkud viděl do pláně. Psíci zatím, jak se zpočátku rozběhli, tak potom se pomalu ploužili sněhem z obou stran, byli

39 Tříška dřeva na zapalování nebo svícení. *Pozn. red.*

40 Karabina, kulovnice s kratší hlavní. *Pozn. red.*

41 Zapalovací jamka u pušky. *Pozn. red.*

tiší jak myši, až se doploužili blízko k tomu ohníčku. Viděl je, jak leží na sněhu jak dvě černé vrány, ani se nehýbají, poznali, že tu není co lovit. Za nimi u ohně seděli dvě schoulené postavy, v ohni se popelilo cosi černého.

Myslivec poznal, že není nebezpečí, přehodil pušku přes rameno, vytáhl faječku⁴², nacpal, zakřesal, zapálil a pak hvízdal na psíky jakoby nic, šel rovně k tomu ohni. Přijde tam, psíci za ním, co vidí. Na malé skalce odhrabaný sníh, na kameni hoří oheň z vlhkých sosnových haluzí, jen tak čoudem plaje do výšky, a v ohni sedí maličký čert, třese se zimou; u ohně po jedné straně se krčí stará babička šátkem podvázaná, má na sobě opelichaný, modrý kožíšek, na zádech ranec a při něm kosu, přesýpací hodiny. Naproti ní malý človíček, všecek svrasklý v obličejí, v zeleném zmrzlém fráčku, žlutých botkách, mne si hubené ručky a dívá se na myslivce velikýma rybíma očima, špoulí tlusté pysky s masitými vousky, je všecek uděšený. Myslivcovi to bylo podivné, stál tak nad nimi chvíli tiše, psíci je očichávali, ale když se ti lidé nehýbali, myslivce počal:

„Lidé draží, vám je, zdá se mi, nedobře. Co tu děláte?“

Čert se k němu obrátil v ohni, rozhrabával větve pazourky a povídá:

„Drahý pane, zle je, už na třetí den putujeme pryč, za hranice, tady je s námi konec. Já jsem Čert, tadyhle je pan Vodník a tohle je paní Smrt – my jsme tu ostali naposled. Ti ostatní naši kamarádi, co straší po lesích, po kraji byli chytřejší, dávno už vzali do zaječích, ale my jsme pořád myslili, že to tu překonáme, že snad přece ostane starý pan král – dobře se nám pod ním vedlo, všichni lidé na nás rádi věřili, ale teď se to najednou obrátilo, ten nový nezná s námi smilování – však jsme to všichni tři zkusili sami na sobě; a raději tady v té hrozně zimě zahynout než se dostat jemu znovu do rukou.“

Myslivec, jak slyšel o Janovi, novém králi, pomyslel si:

„Tohle by byla dobrá věc!“ Vybídl je, aby šli s ním, ohřát se a pojíst, že mohou dojít za hranice až zítra. Byli rádi, že se mají kam

42 Dýmka. Pozn. red.

schovat, šli s myslivcem. Myslivec poslal psíky napřed, psíci se řítili s hlasitým štěkotem k hospodě, když tam všichni došli do té společné jizby, polekali všechny domácí.

Myslivec hosty upokojil, aby se nebáli, vyložil jim, co to zač, že ti cizí hosté nechtějí nikomu ublížit, jen co by přespali, aby mohli nazítří jít do ciziny. Ale že všichni znají o Janovi, o panu králi, vyprávět, a právě z té doby, kdy putoval rok světem, poznat lid, co ho tísní, kde mu pomoci.

Zatím ti divní hosté na lavici u ohniště roztáli. Vodníkovi změkl zelený fráček, měl radost, že mu zas ze šosu kapala voda, Smrt si rozmotala šály z hlavy, odložila ranec s kosou a přesýpacími hodinami, přihladila si šedivé vlasy na skráních. Čert, starý švihák, přitiskl se k ohništi, oslovil slavnou společnost dlouhou řečí, děkoval jménem všech za laskavé pohostinství, sliboval hory dole na oplátku, nakonec však prosil o laskavé dovolení, aby si mohl vlézt do ohniště, že strašně trpí pakostnicí⁴³ a že potřebuje teplo. Všichni byli zpočátku zaraženi, ale pak se zasmáli a čert si hned s rozkoší vlezl na žhavé uhlí, shraboval kolem sebe plápolající polena, popelil se tam jako kvočna. Pak těm hostům dali dobře najíst a napít, a když byli hotovi, myslivec povídá:

„Tak moji milí, něco za něco. Prořekli jste cosi o našem panu králi Janovi, velice bychom rádi věděli, co jste s ním měli.“

Čert se zatím ohřál, napil se hořící slivovice, byl veselý, měl řeč, děkoval jménem svých soudruhů za dobrotu a nakonec vyzval Vodníka, aby vypravoval, kdy se setkal s tím novým králem a proč se stěhuje. Vodník seděl na lavici jak úkropek, hladil si pravou ručičkou křivé blánité prsty na levičce a praví:

„Krr, krr – zlý je – kvak pryč.“

Milý Vodník vypravoval svoji historii tak podivně, že mu bylo stěží rozumět, vydával ze sebe podivné zvuky. Ale váš kronikář, který tam s nimi pohodoval, Vara a Kvik na klíně choval, zapsal to tak, aby i čtenáři tomu rozuměli.

43 Vleklá nemoc kloubů a kostí. Pozn. red.

POVÍDKA VODNÍKOVA

Bydlil jsem v jednom pěkném hlubokém rybníku u starého mlýna. Bylo tam krásné bývání, široké bažiny kolem porostlé rákosím, kde se voda rozlévala na jaře, rozlehlé louky plné ostřice a vysoké trávy a dno rybníka takové jasné, písčité – radost tam obývat. U toho mlýna byl splav, kudy odtékala voda, celý porostlý divokými šípky, rákosinami a velikými zvonky svlačce, vysokými růžovými routičkami. Za mlýnem, nad omšelým kolem, byla tůň, celá zakrytá lekníny, jak plaménky plápolaly ty bílé květy nad zelenými lupeny mezi růžovými paličkami rdesna, a dole, v mé říši, bylo tak ticho, tak útulno, že se tam slézali všichni raci z okolí, všichni kapři a candáti se tam chladili v té tůni v parných dnech, šneci, plži, vodomilové jen se tam hemžili, všichni ti moji poddaní, a nad tůní pod starými vrbami cupkaly po hladině vodoměrky, vážky hřály se na rákosí, chumáče komárů jen se tam podvečer rojily.

Bylo tam tak krásně, v té zátoce, že jsem nejraději tam utíkal ze svého obydlí v rybníce, všichni mne tam znali: vodní myši, co sídlily pod kořáním stromů, slizké užovky, žáby na břehu, i cvrčci a kobylky v trávě na louce; tak jsem k nim chodil na besedu.

Celé noci jsem tam trávil v létě, velice mi tam bylo dobře, až jsem vybíhal z bujnosti na louky, rozhazoval kopky sena, díval se na měsíc a občas jsem zaběhl do mlýna, spustil naprázdno složení⁴⁴, plašil jsem celý kraj. Všichni se na mne domluvili, házeli po mně na louce kamením, chtěli hlídat ve mlýně, ale já se jim pokaždé vysmál, vždycky jsem jim cosi vyvedl, až se tam báli chodit, že tam ve mlýně a na lukách straší. Žádný se tam již nechtěl v noci odvážit, bylo to jako moje království.

Často jsem si tam rád poseděl za teplých nocí, na splavu jsem sušil barevné, suché rákosí, jen se svítlo v měsíčním světle jak hedvábí a stříbro, hvízdal jsem si na píšťalu a díval se do kraje, do roviny, na chaloupky, na červená světla v okénkách a na bílé cestičky mezi

44 Mlecí zařízení. Pozn. red.

lukami. Byl to krásný čas, celá ves měla přede mnou úctu, mlynář se v noci do mlýna ani neodvážil, až tomu byl najednou konec. Sedím jednou na stružce pod kolem, byl krásný podvečer, sluníčko ještě hřálo, rovnal jsem tam žáby, křičely se o nějaký hmyz po pravém a po levém břehu, a tu slyším najednou pana otce⁴⁵, jak děkuje nějakému chasníkovi za pozdravení a povídá:

„Synku, rád bych, ale přespat není možná, tady straší.“

Chasník se nedal odbýt, že prý by se rád podíval na to strašidlo. Tak se nakonec domluvili, aby to zkusil, dostane svíčku, pecen chleba, korbek piva na ukrácení chvíle, a když to dobře dovede, rýnský na ruku. Pomyslel jsem si, počkej, tebe já dostanu, ale, pánové, byla to strašná běda, jak mne spořádal. V noci vylezu po kole, dívám se, co bude ten chasník dělat. Obešel si mlýn, šel do světnice, snědl trochu chleba a sýra, prostřel houni a vynesl si pivo ven na splav. Chvilí se tak díval po kraji, pak se vrátil, přinesl vám takové pěkné destičky, dřevěné, vyřezávané, na nich měl natažená střívka na tenkém krčku, dal si je pod bradu, levou rukou se v nich přebíral a pravou, takovou pružnou hůlčičkou, po nich jezdil, je hladil. Pánové, do smrti bych si byl nepomyslel, co je v té dřevěné skřínce schováno. Takový líbezný hlas vám z ní vycházel, jak když slavík zpívá z jara, ale bylo to ještě o mnoho líbeznější. Ani mi již nenapadlo něco mu vyvést, jen jsem poslouchal a poslouchal, tak mne to táhlo k němu. Když přestal, došel jsem k němu na splav, dal jsem mu pozdravení. Byl to chasník pěkný, podíval se na mne modrýma očima, jen se usmíval, pravil:

„Tak to jsi ty, můj drahý, co tady strašíš?“

To mne dozlobilo, ale přece jen jsem byl žádostivý vědět, jaká to je skřínečka. Ptal jsem se ho na to, ale on se jen smál, že to je snadná věc: levou rukou chytit za krček, do pravé vzít tu hůlku a hladit, hned že skřínečka zazpívá; hlavní věc, po těch střívkách prsty se přebírat. Pěkně mi to všechno ukázal, pak mi to půjčil, tu skřínečku, abych to zkusil, ale jen jsem začal, takový strašný skřehot a kvikot

45 Mlynář. Pozn. red.

vycházel z té skřínečky, že jsem se toho ulekl na smrt. Chasník se smál, prohlížel mi prsty, povídá:

„Jak by to šlo, když máš prsty takové křivé a měkké jako žába. Chceš-li umět hrát, třeba narovnat prsty.“

Tak jsme se pak dali na to rovnání. Přinesl si ze mlýna nebozez⁴⁶, navrtal do splavu čtyři dírky, abych prý do dírek strčil prsty, že tam přitluče kolíčky, bude mi prsty rovnat. Nic mi chudákovi nenapadlo, pěkně jsem dal prsty do těch dírek až po kotníky⁴⁷, a milý chasník vezme klínky, zastrčí do dírek a počne je přitloukat kladívkem.

Zpočátku jsem mlčel, ale nakonec jsem už bolestí křičel, prosil jsem ho pro vše drahé, že se už nechci učit na skřínečce zpívat, ale on nenechal, a tak mne tam zmučil, až mne mýjely smysly. Pak si sedl na splav, zapálil si dýmčičku, dívá se na mne tak shora, jak se svíjím, povídá:

„Tak, milý mládenče, abychom se srovnali, co ty tady máš co lidi plašit, v roští číhat, seno rozhazovat a ve mlýně strašit?! Je čas, aby sis už svázal raneček, už tu budeme bez tebe živi!“

Byl bych se opravdu zapsal čertu, jen abych se dostal pryč, prsty mi natékaly, celé zmodraly, však dodnes je nosím jako mrtvé. Sliboval jsem hory, doly, až se nakonec nade mnou slitoval a povídá:

„Tak, chlapíčku, pamatuj si dobře, ať tě tu víckrát nezhlédnu. Jestli se tu ještě jednou shledáme, tak to na dírky nespravíme.“ Vytahal klínky z dírek jen tak dvěma prsty, a já hned letěl střemhlav do struhy, ještě na druhý den jsem se třásl úzkostí, dřív jsem se neutišil, dokud jsem ho neslyšel dávat panu otci spánembohem. Všichni se tam radovali, že už mají pokoj, že tam mohou na mlýně bývat přes noc. Ale já přece jsem se jim chtěl pomstít, ruka mne strašně bolela, vylezl jsem na kolo, číhal jsem, co bych jim vyvedl. Na noc vyjde pan otec na splav, ani nevím, jestli mne zhlédl, ale po chvíli povídá práškovi⁴⁸:

46 Vrták do dřeva. *Pozn. red.*

47 Vystouplý kloub. *Pozn. red.*

48 Mladý mlynářský pomocník. *Pozn. red.*

„Toníku, běž pro nebozez a dojde pro Jana, je na zahradě.“

Pomyslím si, co je to za Jana, ale zatím pan otec vezme nebozez, povídá:

„Zdá se, že tu ještě cosi pokouší.“

Tak se vám, drazí páni, na mne podíval bokem, že jsem se všecek otrásl, a počne vrtat nové dírky do splavu. Jak jsem slyšel nebozez skřehat v dřevě, taková hrůza mne obešla, ani jsem na toho Jana nečekal, hned jsem se odtud stěhoval.

Všichni vodníka zdvořile politovali, ale potichu se usmívali, jak milý Jan čistil krajinu. Poděkovali mu za povídku, a když prosil, že už je umdlený, dali mu tam necky s vodou do kouta za ohniště, aby se tam uložil, si odpočinul. Zatím však paní Smrt se dívala na kováře, po chvíli se počala třást, povídá:

„Drahý pane, nepřišla jsem o své vůli, nemám už žádné moci, prosím jen, abyste mne odtud nevyháněl.“

Kovář se usmál.

„Jste hodná, kmotra, že pamatujete na staré známé, spíš ještě než tamhle váš soused čert.“

Čert zasvítil červenýma, průsvitnýma očkama, napil se dobře a povídal:

„Však jsem já to nebyl, drahý pane, na té hrušce, já jsem se jen díval z povzdálčí, když jste vyplácel mého kamaráda, pomyslíl jsem si, že má sám dost, že já už nemusím být při tom. Já jsem svůj díl dostal teprv od pana syna, a důkladný. Ale napřed ať vám tady tetka poví, co o něm ví.“

Smrt otřela žlutý obličej vybledlým šátkem, přejela třaslavou rukou krhavé oči a vyprávěla svoji povídku.

POVÍDKA SMRTI, JAK SE SETKALA S JANEM

Bývala jsem mocnou královnou celé této říše, mocnější než sám král, můj zámek stál v údolí Snů nad Limbem, kde hoří v útrobách země miliony svěc života všeho tvorstva. Neměla jsem práva zabíjet o své vůli, byla jsem jen služkou Páně, ale kde jsem se zjevila, kořili se mi lidé v prachu na kolenou a úpěli o smilování, nikdo nesnesl mého pohledu živý. Vysílala jsem své sluhý, Mory a Nemoci, chodili do všech končin země, lidé prchali před nimi z měst, z vesnic, ale neuprchli. Žádné dveře nezůstaly přede mnou zavřeny, jevila jsem se náhle, nezvaná, v palácích i chaloupkách, uprostřed veselí, na hostinách, na plesích, a odváděla jsem s sebou ty, jimž dohořela v Limbu svíce jejich života.

Nikdo neunikl mému pohledu, jen jednou – byla vyšší moc, která mne spoutala.

Smrt pohlédla úkosem na kováře, ale kovář obíral lhostejně uzené žebírko – a když pohlédla kolem na tváře hostí, poznala, že všichni vědí, co se jí přihodilo s kovářem. Vzdychna jen, přihladila vlasy kostnatými prsty a vzpomínala dál:

Jednou, kdy moc moje byla největší, celá zem úpěla zamořena morem, jela jsem v parném létě širými poli do svého zámku. Můj černý kočár letěl přes obilí jak stín mračna, vzduch se jen tetelil žárem, cvrčci cvrčeli, klasy praskaly, bylo mi lehký, cítila jsem v sobě sílu vyhubit všechno lidstvo do kořene.

Vtom se přede mnou vynoří z obilí mladý svěží hoch, zpívá si jako skřivan, stane a hledí na můj vůz, neprchá, nebledne, netřese se strachy. Rozhněvala jsem se nad tou smělostí, vhlédla jsem mu za trest přímo do očí. Ale nepadl mrtev, usmíval se, smekl klobouk a pravil vesele:

„Vzácná paní, svezte mne s sebou, mám daleko.“ Tu jsem pocítila, jako by slábla moje síla, můj hněv se rozplynul, kočár se chvěl, cosi neznámého, tíživého lehlo mi na mysl. Kynula jsem mu rukou,

vstoupil do kočáru, a zas jsme letěli jako stín, rovnou k mému zámku, mimo tento svět. Cestou jsme potkali zástup kostlivých ženců, mých služebníků, vycházeli do kraje na smrtelnou žeň, ale hoch díval se na ně jakoby nic, pravil:

„Mají čas, ti vaši ženci, že jdou síct na pole, obilí na vašich lánech už se drobí.“

Jedeme dál, dalekým širým hřbitovem, a hoch zase se dívá jasně kolem, hovoří:

„Krásná je ta vaše zahrada, ale trochu smutná.“ Vlékli jsme do brány, moji služebníci shrnuli se kolem mně, chtěli i jemu pomáhat z vozu, ale on jen máchl rukou, že zmizeli jako mlha, pravil:

„Nejsem pán, aby mi kdo sloužil.“

Vešli jsme do širých síní zámku a já se již chvěla úzkostí, jaká že to moc vychází z toho člověka. Sestoupila jsem s ním do hlubin Limbu, chtějíc uzříť jeho svíci, a tu ji vidím mezi tisíci světly, jak již dohořívá jako malý oharek. Zaradovala jsem se tomu, vztáhla jsem ruku a pravila:

„Hled', jsem Smrt, a tuto již hasne svíce tvého života, jsi můj.“

Vtom hoch mne chytil za zápěstí, že jsem se nemohla hnout, a zasadil si místo oharku velkou, novou voskovici na staletý věk. Nezhasla, vzplanula jasným plamenem, a hoch pravil:

„Tys Smrt a já jsem Jan, přišel jsem, abych rušil, co ty pášeš své-mocně na zemi.“

Poznala jsem v něm vyvoleného a pokořila se jemu. Když jsme vyšli, pravím:

„Pane, není ani v mé ani ve vaší moci rozhodovat o životě, ale utrpení, bědy a smrtelný strach je mi dáno ukracovat i prodlužovat. Hle, co vám povím. Koho stihne některý z mých sluhů, koho uvrhne na lože, toho navštívím. Stanu-li u jeho nohou, neudeřila ještě jeho hodina. Ale stanu-li u hlav, tu čekám jen, až odejde se mnou do stínu věčna, není pro něj uzdravení. Ušetřte mne, jděte k lidem, učte je, uzdraví-li se, čili nic, vám jedinému z živých bude přáno spatřit Smrt a nebát se Smrti.“

Tak jsme se rozloučili a Jan procházel krajem, navštěvoval nemocné, těšil, hned viděl, komu je pomoci, komu ne, a lidé nabývali myslí, přestali se třásti smrtelným strachem před mými posly.

Jednou vešla jsem do královských komnat, stanula u hlav lože mladé princezny. Byla líbezná jak jarní kvítek, ale zlaté oči už se jí kalily, bílé ruce svíraly přikrývku, červené rty tuhly, v mých hodinách už bylo písku namále, čítala jsem jí poslední chvíle. Tu vejde Jan, královna mu klesla k nohám, panny kvílely, prosily o pomoc. Jan se naklonil nad dívkou, pobledl úžasem, ale když mne spatřil státi v hlavách, vykřikl hněvivě:

„Jdi pryč, ta dívka neumře, vždyť jen spí.“ Hleděla jsem na něj bez hnutí, bylo ticho, že bylo slyšet padat poslední zrnka v hodinách. Tu Jan objal dívku, zdvihl ji, obrátil na loži, nohami ke mně. Vztáhla jsem ruku, abych mu bránila, ale přesýpací hodiny se mi zvažily v prstech, a skleněným hrdélkem počal se znovu sypat rudý písek života.

Princezna prohlédla, vztáhla k matce ruce a Jan zatím vyšel tiše z pokoje. Byla jsem přemožena, moc moje zlomena, můj hněv se vzbouřil. Stanula jsem před Janem, když ubíhal po zahradě z města ven, a pravila k němu:

„Porušil jsi řád života, dívce jsi přidal, sobě jsi ubral, vyrovnam se na tvůj vrub.“

Ale on vykřikl:

„Konec tvého panování, dovedeme mřít sami, jak přikáže čas, a abys neškodila dívce – ne já s tebou, ale ty se mnou!“

A místo abych já jeho se zmocnila, chytil mne, strčil do svého rance, zadrhl a vydal se na cestu.

Marně jsem kvílela, křičela, prosila, vláčel mne krajem, až když jsem se zapřísáhla, že zmizím, víckrát se nevrátím, pak mne teprv pustil z rance ven. Hledala jsem svůj zámek, ale zámku nebylo, sluhové zmizeli, rozběhli se po všech koutech, tak jsem se vláčela ještě nějaký čas po dědinách, ale když se proslechlo, že nový král Jan nastoupil vládu, spěchám, aby mne tu nezastihl ve své říši.

Kovář po celou tu dobu, co kmotra Smrt vyprávěla svoji povídku, usmíval se do vousů a luskal si prsty, vzpomínaje, jak jeho synek se dobře spravil se Smrtí. A všichni si oddychli, když zvěděli, že je země osvobozená od všelikých nemocí a morů; Čert se v ohni jen šklíbil, vystrkoval z dýmu učazenou hlavu, a když kmotra skončila, vzdychl si:

„Ach, milá kmotra, což bylo vám, když jste si poseděla chvíli v ranci, ale považte, jak bylo se mnou, když mne Jeho Veličenstvo mlátilo v ranci na mlatě.“

Podali mu. korbílek kořalky, čert ho vypil naráz, až mu vyšlehl plamen kolem úst, pak se zapopelil a počal povídat.

POVÍDKA ČERTOVA

Za starého krále měli jsme, pánové, po celé zemi mnoho práce. Na všech starých hradech, v opuštěných mlýnech, v skalních roklích, co tu bylo potřeba čertů, aby strašili, udržovali lid v náležitém respektu, zaháněli zvědavce. Co chvíli jsme musili dojít na nějakého lakomce, vystrašit darebáka správce, přesvědčit starou bábu – sotva jsme stačili. A pak těch strašidel, bezhlavých jezdců, vzdychavých dušiček, duchů na hřbitovech, toulavých nebožtíků, pekelných psů a kohoutů, čarodějných bab – jaké to bylo čeládky roztroušeno po celé zemi, a na to vše jsme měli dozírat, rozdělovat práci, povzbuzovat, kárat, někdy jsme nevěděli, kde nám stojí hlava samou prací.

Měli jsme to celkem dobře zařízené, lidé se báli čerta hůř než čert kříže a pro strašidla se neodvažovali večer ani vystrčit hlavu z okna; na opuštěná místa, kde jsme mívali své stanice a schůzky, nebyl by nikdo vkročil ani za živý svět. Nikdo se nám neodvážil zprotivit, jen jednou přihodila se malá nehoda, když vážený pan kovář potřeboval peníze – čert se ušklíbl a střílel po kovářovi žhavým zrakem – a potom, když jeho pan syn si usmyslil pást v Čertově rokli. Ke statečným lidem jsme byli vždycky zdvořilí, tak jsme jim vyhověli oběma ochotně a bylo zas dobře, nikdo nás již nerušil.

Měl jsem tehdy pěkný úřad, dozíral jsem na pokladová strašidla v celé říši, a svoje sídlo jsem měl v starém hradě, jenž kdysi vládl celému kraji. Tam jsme se scházeli, všichni náčelníci, k poradám, bylo to slavné Čertovo hnízdo, náš hlavní stan. Pod hradem stála malá víska, samí chudí lidé, ti sloužili čertu věrněji než Pánu Bohu.

Jednou o filipojakubské noci jsme chystali výroční schůzku, měl přijít i náš nejvyšší, aby vyslechl zprávy o našem konání za celý rok. Sháněl jsem po celý den výry, sýčky, žáby, světýlka, noční duchy, aby se dostavili na slavnost, chtěli jsme to mít co nejkrásnější, a tu, když jsem se navečer vrátil, ohlásil mi Plivník, který hlídal na dvoře v podobě černého kuřete, že kdosi sedí v naší hlavní síni, zařizuje se tam na noc. Podíval jsem se na toho vetřelce oknem; vidím chasníka,

sedí za stolem u krbu, pod komínem si rozdělal oheň, vedle sebe měl ranec, na židli vědérko, na stole šunku, pecen chleba a lojový sloupek nastrčený na měděném svícnu. Jana jsem neznal, však jsem tehdy v Čertově rokli nebyl, tak jsem se zasmál, mnul jsem si pazoury, těšil jsem se, že budeme mít o slavnosti veselou zábavu, jak proženeme toho chlapíka. Zatím se slétali hosté, bludičky pláchly po bažině, sovy houkaly, meluzína kvílela, strašidla řinčela řetězy po chodbách, čerti řehtali, bubnovali kopyty, po celém hradu se rozhlučel pekelný rámus, bylo to překrásné. Čekal jsem, jestli se ten chasník lekne a uteče dřív, než udeří jedenáctá hodina, ale on nic, jedl, pil, po chvíli se zdvihl, otevřel dveře a křikne do tmy:

„Budete zticha! Jestli tam na vás dojdu, tak vás spořádám.“

Strašidla dostala strach, s takovým neurvalcem nejsou žerty, ukli- dila se se svými řetězy do sklepů, ale vichřice tím víc vyla v roz- bořených komnatách, a moji kamarádi se smluvili, že ho vystraší nebožtíkem. Bylo jedenáct, jeden si lehl do rakve, čtyři ho nesli, ti druzí šli kolem v rubáších s hořícími loučemi a tak se tam vypravili, zpívali hlubokými hlasy: „Miserere, miserere.“⁴⁹ Jan se po nich dí- val, jak se zastavili vprostřed pokoje a postavili rakev, čerti vytáhli nebožtíka a posadili ho Janovi za stůl, opřeli ho o krb. Jan je nechal, poslouchal, jak zpívají, po chvíli se obrátí k tomu za stolem, povídá:

„Sedni si jinam, nejsi už čerstvý, je tě cítit.“

Nebožtík chtěl Jana vystrašit, natáhl po něm ruku, ale Jan vysko- čil a dal mu záhlavek, tak strašný, že se mu zatmělo před očima; nebožtík nečekal, co bude dál, utíkal, a ostatní za ním, sotva jim stačily dveře.

Zarazili jsme se, tohle se nám ještě nestalo. Ale náš náčelník si Jana chválil, že je chlapík, na toho prý půjde sám. Čekali jsme chvíli, až počala bít půlnoc, tu letí komínem černý hnát a báb, rovnou do krbu. Za hnátem druhý, pak ruce, tělo, nakonec hlava, a když to všechno napadalo do ohně, náš hlavní čert se pěkně složil, vztyčil, vykročil k Janovi, zařehtal a pouštěl z tlamy oheň.

49 Slituj se, z katolické modlitby za hříšníky. *Pozn. red.*

Jan přihlížel od stolu tomu kousku jako na divadle, dýmal, popíjel, ani se nehl, jen zdvihl korbel s kořalkou a praví:

„Zdá se, že máš vyschlo v krku, napij se.“

Tak bylo zas po všem, Jan strachu necítil. Náš starý se napil, však kořalku rád, jako já, a byla dobrá, jak stoletá. Jan ho pozval ke stolu, dívali jsme se skulinou, až nám počala být dlouhá chvíle. Ti dva se bavili, jako by se znali odjakživa, starý vytáhl karty, jestli by si pán nechtěl ukrátit čas. Dal do sázky pěknou hromádku dukátů, Jan vysypal na stůl tolary a dali se do jednadvacítky. Když si vzali po kartě, starý vycenil zuby a šklíbil se:

„Pane, abychom si rozuměli, komu dojdou peníze, hraje o sebe, dá se druhému cele do moci.“

Jan jen hodil hlavou:

„Nemluv a táhni.“

Neviděli jsme na stůl a už nás omrzelo tlačit se za dveřmi – to víte, drazí páni, kořalka, karty, to aby se čert zdržel – počali jsme se trousit jeden po druhém do pokoje; chvíli jsme jim přihlíželi, pak jsme si sedli, sázeli, tak jsme se zabrali do hry, do pití, že jsme dávno přeslechli bít jednu hodinu.

Ten čertovský chasník hrál, jak kdyby neměl odjakživa nic jiného než karty v ruce, po chvíli měl před sebou hromadu dukátů, držel bank⁵⁰, a nám nestačili druzi přinášet peníze ze sklepa. Sám chromý čert ví, kdo ho tak naučil hrát.

Ve světnici se ozval smích, až se roztráslly tabulky v oknech, čert se zarazil, hleděl na myslivce, jak se směje na lavici u pece. Ale myslivec, když se dosmál, jen mávl rukou:

„Tak jen dál, milý pane, to já jsem naučil svého synka milého tak hrát, dobrý to byl žák.“

Čert se poklonil myslivcovi, že se rozlétly jiskry z ohniště, a lichotil mu.

Pane, všhecka čest, to byla hra, jaké neviděl svět. Sovy už dávno přestaly houkat, meluzína ztichla, kohouti kokrhali ze všech sil, ale

50 Všechny peníze, o které se hraje. *Pozn. red.*

my nic, neviděli, neslyšeli, jen jsme sázeli, brali karty, podváděli, kolem nás se tlačilo celé hejno strašidel, radili, ukazovali na prstech, šeptali, ale Jan nic, jen bral sázky, snímal, táhl a vyhrával, že jsme na konec už nevěděli, co sázet, a kolem jeho stolice se vršily hromady dukátů.

A tu jeden hrbatý kamarád, byl takový zmetek, že nám už často provedl lecjakou hloupost, chtěl nám pomoci, chytí Jana za ruku a vypískne:

„Hraješ falešně!“

Všechno ztichlo, že bylo slyšet pavouka běžet po pavučině, Jan zbledl a řekl zvolna:

„Celou noc hrajete falešně, a teď ještě tohle? Hybaj!“

V rozbitých oknech se už šerilo ráno, louče prskaly a dohasínaly, strašidla se rozplynula strachy v ranní mlze. Jan, jak vyskočil, zvrátil stůl, chytil toho hrbatého skřečka za nohu, zatočil jím jako prakem a bil po nás, hlava nehlava, v minutě jsme se ani necítili od ran. Pak jím smýkl o zem, rozevřel svůj ranec a vykřikl:

„Marš do rance!“

Toto je, pánové, nepěkná věc! Čert má velkou moc na toho, kdo se bojí, ale kdo se nebojí, s tím se rozejdeme po přátelsku, nic ve zlém. Jenže co je svěcené, dotýkané, s tím není žádný žert. Jak se nám vplete do našeho zaměstnání vyšší moc, bývá nedobře. To už pan kovář měl tehdy takové nepěkné zařízení se svou hruškou od těch poutníků, a kdepak my mohli vědět, že také Jan kdysi prokázal božímu žebrákovi dobrý skutek a dostal od něho požehnání, aby se mu splnilo každé přání.

Noc už dávno minula, naše moc zmizela, a jak Jan křikl „marš!“, ani jsme nepípli a horempádem jsme se hnali do jeho rance, tam jsme seděli zmačkaní a třásli se strachy, co s námi bude. Tu slyšíme volat, křičet, troubit, vycházelo slunko a před hradem se sbíhali lidé, chtěli vědět, je-li Jan živ, že prý se v noci ženili všichni čerti. Jan si nás přehodil přes rameno, vyšel z hradu a tu povstal křik, jak ho vítali, jak radostí plesali. Slyšeli jsme, jak se smál, posílal všechen lid do hradu, aby si tam nabrali dukátů, co kdo chce. Byli bychom

plakali zlostí pro ty krásné peníze, že mají sloužit na dobrý skutek, ale náhle cítíme, jak námi Jan uhodil o zem. Kolem nás dupaly nohy, vyskaly veselé hlasy a tu – ale ne, raději ani nechci vzpomínat. Položil nás na mlat ve stodole, zjednal pět mlatců, sám první, a mlátili, mlátili, pěkně do kolečka, podle noty – co vám povím, byla to hrůza. Neustali, dokud ten ranec nerozmlátili, vylétali jsme z něho jak jiskry z komína, lidé se smáli jako zběsilí, a od té chvíle bylo po všem respektu, žádný Čert, žádné strašidlo se nesmělo po celé zemi ani ukázat, jak se kdo kde kmitl, honili ho lidé jako zajíce.

Tak jsme se pak schovávali po lesích, po skalách, nesměli jsme lidem ani na oči, hleděli jsme se dostat ze země pryč, a tak také já, vzácní pánové, odcházím, prosím jen, abyste na nás nevzpomínali ve zlém.

Čert se poklonil uctivě všem do kruhu a kukačka na hodinách zakukala jednu hodinu. Dali si navzájem dobrou noc a spěchali se uložit, vyspat se na zítřejší cestu. Ráno, když vstali po šesté, ti noční hosté byli pryč, vzkázali po hospodském díky za pohostinství a všechny pozdravovat.

Hospodský s kovářkou měli nachystanou slavnou snídani, silnou polévku z vajíček, špek a sýr. Hosté zasedli mlčky ke stolu, všichni vzpomínali těch několik milých dnů, co strávili pospolu v horské hospůdce, bylo jim skoro teskno, že se mají chystat na cestu.

Po snídani přinesla kovářka mísu horkých koblih, hostinský nalil do sklenic vařící punč, a když si připili na šťastnou cestu, pravil:

„Moji drazí hosté, děkuji vám za vaši vzácnou návštěvu, přijměte ode mne to pohoštění za několik dnů jako poctu pro našeho pana krále, a dovolte, než se vrátí náš posel z města, abych vám ještě pověděl nakonec spravedlivě, jak se náš drahý Jan stal naším králem.“

POVÍDKA HOSTINSKÉHO

Měli jsme to za starého krále těžké časy: samé daně, všudy plno násilí a zloby, kruté řády, kdejaký lotr směl poroučet a panovat, a lid jen sloužil, krčil se a mřel bídou. Když se nám tehdy rozstonala naše princezna, byla dobrá jako chleba, nad každým žebrákem plakala, myslili jsme, že to starého krále naučí, že se promění – ale chyba lávky.

Sotva od ní odstoupila smrt, řádil král ještě hůř, nedal nic na její prosby, aby se nad lidem smiloval, mu neubližoval. Jen hýřil, bojoval, jak mohl, trápil svoje poddané. Princezna byla smutná, vzpomínala na toho, jenž jí zachránil život, ale král o něj nedbal, ani se po něm nezeptal, co prý takový jakýsi žebrák, beztoho jen mámí lidi.

A když královna se starala, za koho se dostane její dcera, kdo bude dědit říši, vymyslel si král hrozný žert. Ohlásil, že dá svoji dceru tomu, kdo třikrát uhodne, co si král myslí. Každý může přijít hádat, ale kdo neuhodne, bude pověšen. Královna se poděsila nad tím rozhodnutím, princezna plakala, ale král jinak nedal, každý den zasedal v sále u hostiny se svými ministry a dával předvádět ty nápadníky. Ať hádali, jak hádali, každému řekl, že neuhodl – však mohl říci, co chtěl – a odpoledne je dával věšet ve své zahradě, ještě se chodil na to dívat. A královna s princeznou musily sedět při hostině, dívat se, jak ti mladí hoši přicházejí, jak se namáhají marně a jak je pak odvádějí na smrt.

Však bylo dost těch, kteří obětovali život, princů i chudobných, nebylo dne, aby některý nepřišel, a král se vždycky už na to těšil, každého se vyptával, odkud je, čím je, ještě jim prodlužoval to trápení.

Tak také jednou sedí na trůně, jemu po bocích královna, princezna, hořem bledé jako vosk, ministři kolem trůnu, a tu se otevrou dveře – vejde Jan. Princezna jej hned poznala, všechna zrůžověla, ale když si připomněla, co ho čeká, dala se do pláče. Král o něm nevěděl nic, však tehdy, když princezna stonala, Jana ani neviděl, hned se

ho ptal, odkud je, co dosud dělal. Jan pohlédl vesele na princeznu a pravil:

„Jsem jen kovářský synek, ostýchám se ucházet o princeznu, vždyť přece se urozená princezna k sprostému čeledínovi nehodí.“

„To si myslím,“ smál se král, „ale jen hádej, uvidíme, co dovedeš.“

„Už jednou se mi podařilo zachránit královskou dceru, byla krásná jako jarní den, myslil jsem, že jí není rovné na světě, ale když hledím na tvoji dceru, vidím, že jsem se mýlil.“

„To si myslím,“ zvolal král, velice mu lichotilo, jak se Jan poklonil kráse jeho dcerušky.

„Když jsem ji zachránil, utekl jsem, abych se neprozradil, že jsem jen čeledín. Věděl jsem, že bych se ucházel o ni marně. Bylo mi teskno, že nejsem princ: kdybych byl býval princem, byl by mi král jistě dal svoji dceru za ženu.“

„To si myslím,“ vykřikl král horlivě, „jen princí patří princezna, ale ty teď nech už řečí a hádej!“

„Proč bych dál hádal?“ zasmál se mu Jan do očí.

Zazněly trouby, zavířily bubny, zdvihlo se slavné volání všech dvořanů a ten první ministr vstal, prohlásil, že Jan, kovářův syn, třikrát uhodl, co si král myslí, získal princeznu.

Král vyskočil zlostí bez sebe, teď teprv pochopil, jak se dal oklamat, třikrát řekl „to si myslím“, ani přitom na nic nepomyslel. Zmodral hněvem ve tváři, chtěl se rozkřiknout, ale když mu ministr pokorně vyjevil, že by země nevydržela královské sliby nezachovávat, zalkl se vztekem a v tu ránu umřel.

Princezna si nad ním poplakala, ale byla ráda, že má svého Jana, celá země si oddychla, však všichni věděli, kdo je Jan. Sotva přešel smutek, počali chystat svatbu a teď náš pan král jen čeká, až přijedou jeho milí hosté, aby nastoupil na trůn.

Hosté se zdvihli, provolali králi slávu, připili, psíci štěkali a vtom zazvonily pod okny rolničky, přijely krásné saně, zlatem vykládané, bobřími kožešinami vystlané, na kozlíku posel v kožiše jako pán. Přivezl všem pozdravení, myslivci pozvání, aby jistě přijel, hospod-

skému pytlík zlata za to pohoštění královských hostů a prsten s diamantem jak oříšek na památku.

Všichni se vyhrnuli před hospodu, dobře zabalení, slunce jen zářilo na bledé obloze, sněh jiskřil na závějích, koně třásli hlavami a zvonili rolničkami, čeládka vynášela rance, kufry, zapřahala do saní, spěchali, jen aby už byli na cestě. Kováře s kovářkou posadili do královských saní, myslivec vlezl na kozlík, že je poveze, uložil pušku ke dnu, přes nohy natáhl pytel pošíť medvědinou, strčil do něj jezevčíky, že jim vyčnívaly jen čenichy, narazil na hlavu beranici s ušima, chytil oprati, mlaskl na čtyry vraníky a rozjel se, až lítal sněh z kolejí na všechny strany. Za ním pan vrchní vzal faráře do svých saní, pak jeli páni radní, sedlák se selkou vlezli do košatiny vystlané peřinami a slámou, žida posadili na mezka, čeled' se přichytila vzadu na saních. Hospodský stál na prahu své hospůdky, točil jim čepičkou na rozloučenou, až mu zmizeli ti jeho hosté za průsmykem.

Tak jeli, jeli, sváželi se po širokých pláních mezi klečí do roviny, smrčky a sosny jen fičely kolem, až k silnici a pak už to šlo rovnou podél holých lip, rudých jeřabin přes pole, kde vylétali koroptví párky a utíkali zajíci, kolem drobných vesniček, zasypaných sněhem, až se jim objevilo v dáli město se zlatými báněmi a štíhlými věžičkami, většilo se, většilo, jako by rostlo ze země; spatřili hradby, brána se otevřela, a z brány se vyhrnul barevný průvod, jen svítil zlatem – pan král se svojí princeznou jim přijížděli naproti.

Já sám jsem se tam přichytil u myslivce na kozlíku, ale tak jsem se na té svatbě dobře poměl, že jsem všecko ostatní zapomněl.

Václav Říha
Povídka o svatbě krále Jana

Edice Literatura pro děti a mládež
Ilustrace na obálce Dmitry Surov/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 13. 11. 2018

ISBN 978-80-7602-371-0 (epub)
ISBN 978-80-7602-372-7 (pdf)
ISBN 978-80-7602-373-4 (prc)